

Ta bo Idrija / december 2020

TBI

Revija za prihodnost mesta



04 | Moč industrijske kulture

18 | Središče mladih

28 | Intervju: Metka



9 772232 670009

TBI / Revija za prihodnost mesta

Revijo TBI ustvarjamo z veseljem, strastjo in predanostjo.

V upanju, da prikažemo tiste vsebine, za katere smo prepričani, da jih morate spoznati.

Glavni urednik
MATEVŽ STRAUS

Oblikovanje
PETER LAHAJNAR

Lektura
SONJA BENČINA

Izvršni urednik
MATEVŽ ŠLABNIK

Naslovnica
MILJKO LESJAK

Fotografija na zadnji strani
NEJC MENARD

Izdajatelj
DRUŠTVO IDRİJA 2020
Ulica IX. korpusa 17, Idrija
www.idrija2020.si

Koprodukcija
ZAVOD ID20
Ulica IX. korpusa 17, Idrija
www.id20.si

Koprodukcija
MLADINSKI CENTER IDRİJA
Ulica IX. korpusa 17, Idrija
www.mcidrija.si

Društvo Idrija 2020 je bilo oblikovano z namenom razvoja mladinskega sektorja in politik v sferah, ki mnogokrat presegajo okvire mladinskih organizacij – strateškega razvoja lokalnih skupnosti, razvoja podjetništva, oživljanja dediščine in promocije novih ustvarjalnih rešitev, ki bi pripomogle k razvoju v mladim prijazno občino. S krepitvijo storitvenih dejavnosti na področju razvoja kulturne dediščine je društvo skupaj z aktivnimi člani ustanovilo Zavod ID20, zavod za inovacije v dediščini, medtem ko je primarno usmerjeno v neformalno izobraževanje, mladinske politike in povezovanje akterjev. Društvo deluje v strojnici jaška Inzaghi v Idriji.

Zavod ID20, zavod za inovacije v dediščini je zasebni zavod, primarno poslanstvo katerega je razvoj kulturne dediščine z inovativnimi pristopi, ki varstvo dediščine nadgrajujejo s principi iz sveta (socialnega) podjetništva, marketinga in arhitekture. Ustanovitelji zavoda so Društvo Idrija 2020 in multidisciplinarna skupina aktivnih posameznikov. Zavod deluje v strojnici jaška Inzaghi v Idriji, v idealnih pogojih za nadaljnji razvoj na poslovnem, storitvenem in kreativnem področju.

Mladinski center Idrija je največja mladinska organizacija v občini Idrija, ki nudi prostor za spodbujanje idej; izvaja dejavnosti, s katerimi stremi k izboljšanju položaja mladih; in omogoča razvoj potencialov v lokalnem okolju. S prostori v objektu nekdanjega nunskega samostana na Ulici IX. korpusa je družbeno vozlišče z uveljavljenim programom, mladinskim hostlom in informacijsko točko za mlade ter je prepoznan kot primer dobre prakse mladinskega organiziranja na evropskem nivoju. Ustanovitelji MC Idrija so Klub idrijskih študentov, Društvo tabornikov Rod srebrnih krtov in Društvo Idrija 2020.

Naklada
400

Tisk
BIROGRAFIKA BORI
Datum natisa: 4. 12. 2020

Vse pravice pridržane.
ISSN: 2232-6707

Peto številko TBI smo ustvarili
Robert Ahlin, Marko Arandjelović, Tilen Božič, Jože Carli, Marko Čuk, Maša Eržen, Iztok Hvala, Matjaž Kirn, Nace Kogej, Drejc Kokošar, Tadej Kreft, Peter Lahajnar, Miljko Lesjak, Helena Ločniškar, Katja Martinčič, Nejc Menard, Tina Mervic, Janez Pelko, Jošt Rovtar, Alberto Sinigaglia, Matevž Straus, Matevž Šlabnik, Bojan Tavčar in Tadeja Žvokelj.

Soustvarjaj TBI
ŽELITE SODELOVATI PRI NASTAJANJU REVIJE ALI Z NAŠIMI BRALCI DELITI VAŠE MNENJE?

Na voljo smo vam na:
zivjo@idrija2020.si ali info@id20.si

2020

Goreči amazonski pragozdovi. Požari v Avstraliji. COVID-19, zdravstvena in kulturna kriza. Politična kriza. Leto 2020 je leto, ki ga nismo pričakovali. Nismo želeli. Nismo načrtovali. Leto, ko naj bi se sklenila osemletna pot mladih Idrijčanov in Idrijčank, je daleč od vizije svetle prihodnosti, zaradi katere smo leta 2012 stopili na novo špuro angažmaja v lokalni skupnosti.

Besedilo: Matevž Straus

A ne smemo dopustiti, da leto 2020 zaznamuje »korona«. Ne dopustimo, da »korona« zaseda ustvarjanje, dosežke, svetle trenutke in korake naprej ter tako naša življenja zreducira na (sicer zelo pomemben) boj proti (sicer zelo nevarnemu) virusu.

Zato ponovno obujamo nagrajeno revijo TBI, revijo za prihodnost mesta. Da zabeležimo in odpremo razpravo o temah, na katerih puščamo močan pečat. Da leta 2020, ko se sklepa pomembno poglavje našega angažmaja, naredimo posnetek stanja: se za trenutek ustavimo, opišemo stanje, razmislimo in nakažemo smer naprej.

Peta številka revije TBI zato govori o pozitivnih zgodbah lokalnega okolja – o pomembnih

korakov naprej, h katerim sta svoj košček prispevali tudi ekipi Društva Idrija 2020 in Mladinskega centra Idrija. O izjemnem preobratu iz mesta brez mladinskih prostorov do enega unikatnejših mladinskih centrov v Sloveniji. O kulinarinem festivalu, ki uspešno združuje skrb za tradicijo s sodobnimi gastronomskimi prijemami. O najbolj nenavadni pisarni, ki uteleša življenje z dediščino. O predolgo prezrtih hišah, ki so postale predmet občudovanj in odkrivanj. O ustvarjalki, ki vedno znova presenetni. O potencialih razvoja in obogateni ponudbi. O novosti, ki šele dobiva obrise in h kateri vas vabimo.

Prijetno branje vam želim. Srečno – in ostanite zdravi!

IZID SO OMOGOČILI:



REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO



MOČ INDUSTRIJSKE KULTURE

Besedilo:
Matevž Straus, Iztok Hvala

Fotografije:
predstavitvene strani festivalov
Neri Oxman

SLAVIMO IDRIJSKO INDUSTRIJSKO KULTURO, KREPIMO KULTURO PIONIRSTVA IN RAZISKOVANJA, TKEMO VEZI TOVARIŠTVA IN SOLIDARNOSTI, PREPLETAMO STARO Z NOVIM. V LETU 2021 BODITE DEL FESTIVALA INDUSTRIJSKE KULTURE.

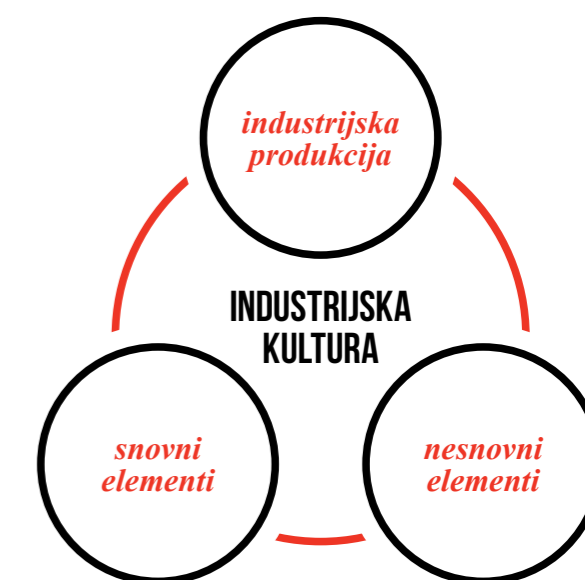
Idrija, najstarejše slovensko rudarsko mesto, prvo slovensko industrijsko mesto in mesto, ki je od leta 2012 vpisano na seznam svetovne dediščine UNESCO, je koncentrat industrijske dediščine, tehničnih dosežkov, gospodarskih in tehnoloških inovacij ter naravoslovne zgodovine. Industrializacija slovenskega območja – pa tudi širšega srednjeevropskega prostora – si je nemogoče predstavljati brez Idrije: tu je bilo gonilo tehnološkega napredka, tu so se usposabljali in delovali kadri, ki so pomembno prispevali k razvoju industrije drugje, tu so se kovali dobički, ki so omogočali razvoj tudi drugih območij.

A Idrija ni le koncentrat preteklih dosežkov. Je eno glavnih slovenskih in srednjeevropskih industrijskih mest, eden izmed pomembnih centrov industrijskega razvoja ter predvsem mesto z izrazito delavsko, industrijsko mentaliteto. Je bila in je mesto industrijske kulture in gojišče posebnih kulturnih vzorcev – od arhitekture tovarn, rudarskih parad in povork, obrti in inženirskih veščin, delovne etike in humorja. To, čemur pravimo industrijska kultura, so vzorci obnašanj in razmišljanj, ki v središče postavljajo delo, kolegialnost in tovarištvo, solidarnost, tudi uporništvu, spoštovanje do tehnologije in tehnike, praktično usmerjenost in uporabnost pred estetiko, razkazovanjem statusa, individualnostjo.

Idrijska industrijska kultura je pragmatičen pogled na svet, ki se najprej vpraša »Čemu to koristi?« in »Ali bo delovalo?«, pa posledično inovativen duh, ki išče boljše, drugačne, nove načine reševanja starih problemov. Del nas je zato odprtost za novosti, prevpraševanje rigidnih vzorcev in ocenjevanje na podlagi učinka, ne porekla, barve ali statusa. Osrednja vloga dela se kaže v »sojšni«, delu »na svoje« po službi, ko prosti čas namenimo nečemu, čemur bi mnogi pravzaprav rekli: delo. Tudi tovarištvo, solidarnost in povezanost delavcev in obrtnikov ter občutljivost za socialno neenakost in nepravilnost so nam v kulturi. Zato je naš najpogostejši humor sarkazem, hudomušni komentarji, besedne igre in grobe pripombe, ki ne želijo res žaloga.

To je del nas. Tistih, ki smo tu rojeni in tu odraščali, pa tudi tistih, ki jih sprejmemo medse. Idrc se ne rodiš, Idrc postaneš. V času po zaprtju rudnika je industrijska kultura še kako močna – ohranja se v »fabrikah«, v delavnicah, doma in v službi. Je ena izmed podstatih uspehov lokalnih podjetij. Bolj prisotna, kot se marsikomu zdi. Ko rečejo, da je idrijski človek drugačen, je drugačen zaradi te kulture.

IDRC SE NE RODIŠ, IDRC POSTANEŠ.



Je navsezadnje tisto, kar je ustvarilo materialno kulturo (čemur danes rečemo nepremična in premična (snovna/nesnovna) kulturna dediščina), usmerjalo načine delovanja in poslovanja ter kontekstualiziralo tradicije in znanja (čemur danes rečemo nesnovna kulturna dediščina). Je vezni člen, ki definira našo identiteto – v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Zato moramo to kulturo slaviti. Zato v letu 2021 predlagamo »festival industrijske kulture«.

ČEMU BO TO KORISTILO?

Festival industrijske kulture ima zato ambiciozne cilje: od krepite kulture pionirstva in raziskovanja, utrjevanja socialnih vezi, tovarštva in solidarnosti, povezovanja »starega« (npr. industrijske dediščine) z »novim« (npr. industrijo 4.0), iskanja novih priložnosti za opuščena območja in čezsektorskega povezovanja. Festival se sprašuje, kako oblikovati kulturno in ekonomsko prihodnost, ki temelji na zgodovinskem kontekstu/kulturi (družbena dimenzija), kako izkoristiti prednosti industrijske preteklosti za izboljšanje in okrepitev kulturne raznolikosti (kulturna dimenzija) ter kako lahko preteklost navdihuje inovacije in ustvarja nove zaposlitve in ekonomske priložnosti (ekonomska dimenzija). Misija festivala je tako pokazati in spodbuditi zavedanje, da je industrija – nekoč izrazito inženirska – danes neizbežno povezana in prepletena z umetnostjo, oblikovanjem in znanostjo. Festival je torej presek umetnosti (abstrakcija), znanosti (identifikacija), inženiringa (konkretizacija) in oblikovanja (interpretacija).

Festival si zamišljamo kot dvo- do tridnevni splet dogodkov, umeščenih v industrijsko okolje jaška Frančiške, ki tako ali drugače, skupaj ali vsak zase, nagovarjajo pomen, vlogo in priložnosti industrijske kulture za nas, mesto in gospodarstvo. Festival tako obravnava tri čase: industrijsko dediščino, industrijsko sedanost in industrijsko prihodnost. Namesto prezentacije predlagamo interakcijo – festival vidimo kot platformo za lokalne, regionalne in mednarodne akterje, da svoje vsebine, razmisleke in pobude predstavijo zainteresirani javnosti ter nanje dobijo odziv. Festival mora biti zato namenjen vsem – za ene bo razmišljujoč kontemplativen dogodek, za druge ustvarjalno preživeto popoldne, spomin na mladost, priložnost za Instagram fotografijo ali pijačo »tavaršič«.

Da bi to dosegli, mora festival ponuditi raznolike tipe vsebin: glasbene vsebine, pogovore in intervjuje, filmske projekcije, pop-up restavracijo, praktične in ustvarjalne delavnice (za odrasle in otroke), prostorske in svetlobne instalacije, eksperimente in demonstracije, galerijske postavitve ter prikaz vsebin skozi očala za virtualno resničnost.

Prostori jaška Frančiške s svojo industrijsko dediščino in sedanostjo, tako čistimi kot »umazanimi« prostori, dostopnostjo, urejenostjo in markantno pozicijo predstavljajo izjemen oder za predstavitev tovrstnih vsebin.

ALI BO DELOVALO?

Ne vemo, ampak verjamemo, da bo. Ker si festival zamišljamo kot platformo, ki povezuje in nudi priložnosti raznolikim akterjem, so možnosti za uspeh občutno večje.

Naj bo ta prispevek torej razumljen kot poziv in povabilo, kot ponujena roka za vse ustvarjalce, ustvarjalce kulturnih in nekulturnih vsebin, industrijske in neindustrijske akterje, tiste, ki industrijsko kulturo razumejo, in tiste, ki jo čutijo in živijo. Za vse, ki se vidijo zraven, in vse, ki želijo to edinstveno idrijsko kulturo slaviti, prevpraševati in popeljati korak dlje. Vabljeni!

KAJ JE PRAVZAPRAV INDUSTRIJSKA KULTURA?

Do nedavnega se je izraz industrijska kultura uporabljal (v nemško govorečih deželah se Industriekultur uporablja še vedno) kot sinonim za (snovno) industrijsko dediščino. To je daleč od resnice. Industrijska kultura ima prav toliko opravka s preteklostjo, kot ga ima s sedanostjo ali prihodnostjo!

Industrijsko kulturo sestavljajo načini življenja delavskih (industrijskih) skupnosti, ki so se oblikovali skozi industrijsko zgodovino, a se spontano ohranjajo v sedanosti ter pomembno vplivajo in celo prispevajo k (industrijski) prihodnosti.

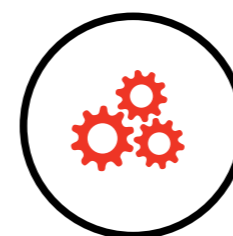
Industrijska kultura v praksi so vzorci obnašanj in razmišljanj, ki v središče postavljajo delo, kolegialnost in tovarštvo, solidarnost, tudi uporništvo, spoštovanje do tehnike in tehnologije, praktično usmerjenost in uporabnost pred estetiko, razkazovanjem statusa, individualnostjo.

4 industrijske REVOLUCIJE

Vsi poznamo industrijsko revolucijo 19. stoletja. Parni stroj, premog, mehanizacijo, vznik delavskega razreda, rast urbanih naselij, pa tudi neznosne razmere, družbeno vrenje, stavke in upore zoper izkoriščevalske razmere.

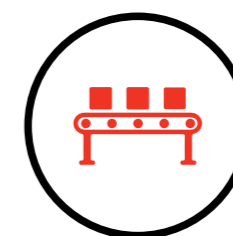
Manj znane, a prav tako pomembne pa so tudi tri novejši industrijske revolucije – revolucija (2.0) v prvi polovici 20. stoletja, ki sta jo povzročili uvedba tekočega traku in masovna proizvodnja in ki jo je spremljal nastanek zametkov socialne države in potrošništva. Nato revolucija (3.0) iz 70. let prejšnjega stoletja, ki so jo zaznamovali uvedba digitalizacije in avtomatizacije, zmanjšanje delavskega razreda ter premik k inovacijam in na znanju temelječi industriji. Četrta, morda poleg tiste prve še največkrat obravnavana, pa je zadnja, četrta industrijska revolucija (4.0), ki prinaša krepitev avtomatizacije, pametne tovarne, strojno učenje ter predvsem vedno večji poudarek na visoko izobraženi in inovativni delovni sili, ki na daljavo vodi, usmerja in snuje proizvodnjo.

In čeprav vsaka revolucija postavi na glavo marsikateri postulat proizvodnje in – kot bi rekli ekonomisti – poveča produktivnost z uničenjem neproduktivnih elementov, se mnoge prvine ohranijo. Najbolj trdožive so tiste nesnovne: vzorci obnašanj in delovanj, navade in rituali, mentalni vzorci in pogledi na svet. Rečeno drugače, ohrani in prenaša se kultura, industrijska kultura.



INDUSTRIJA 1.0

Mehanizacija in uvedba parnega stroja



INDUSTRIJA 2.0

Množična proizvodnja in uvedba tekočega traku



INDUSTRIJA 3.0

Avtomatizacija in uvedba računalnikov



INDUSTRIJA 4.0

Robotizacija in uvedba interneta stvari

Industrija prihodnosti je življenje prihodnosti

Prihodnosti ni brez industrije. V 21. stoletju se s postfordistično produkcijo, deindustrializacijo in avtomatizacijo meje med некоč ločenimi sferami (znanost, inženiring, oblikovanje, umetnost) vedno bolj brišejo – nastaja cikel, v katerem se ustvarjalna energija pretaka iz ene v drugo.

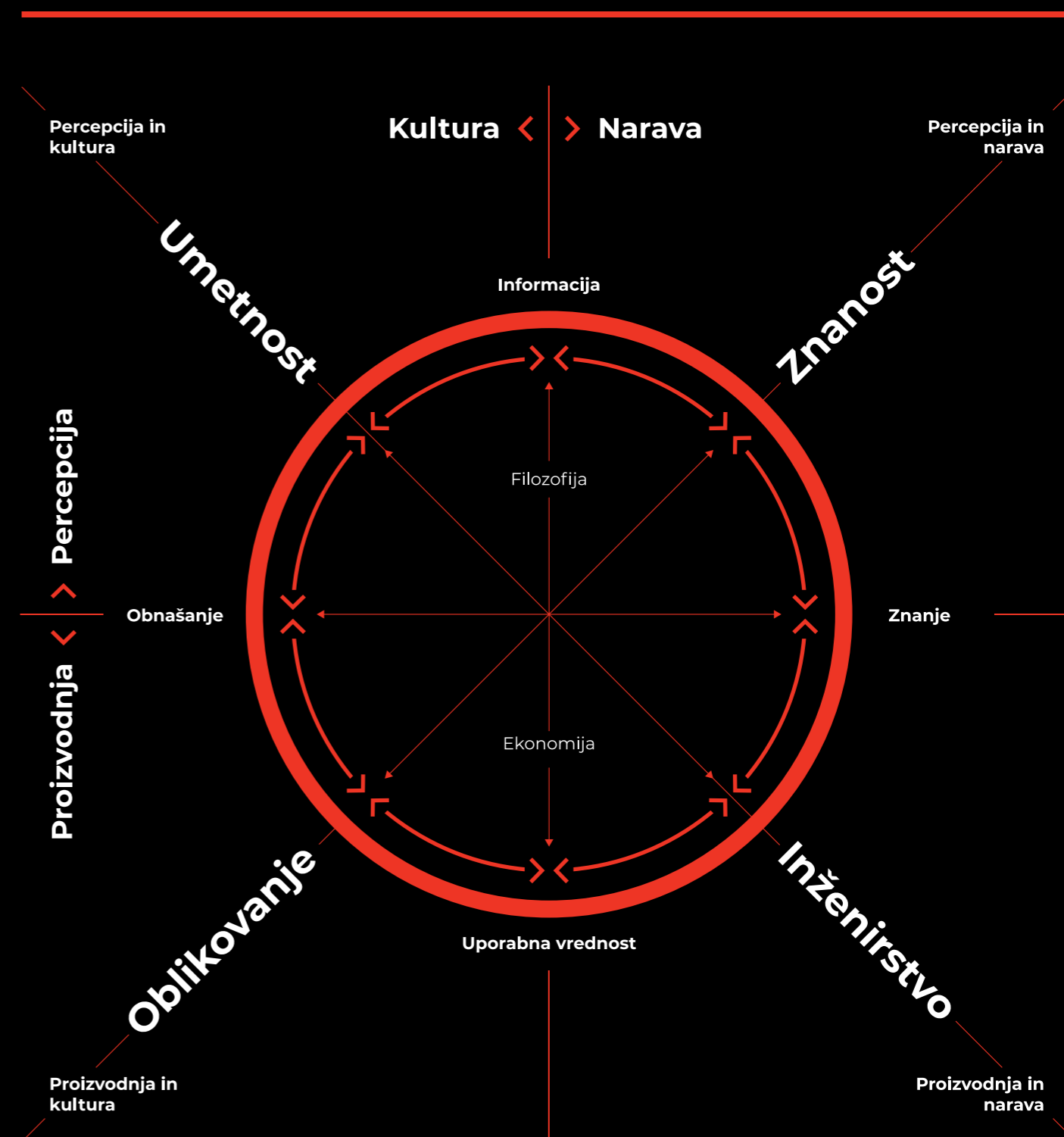
Vloga znanosti je razložiti in predvideti svet okrog nas – informacije spreminja v znanje. Vloga inženiringa je uporabiti znanstveno znanje za razvoj rešitev empiričnih problemov – znanje spreminja v uporabno vrednost. Vloga oblikovanja je ustvarjati rešitve, ki povečujejo funkcionalnost in uporabniško izkušnjo – uporabnost spreminja v obnašanje. Vloga umetnosti pa je prevpraševanje človeškega obnašanja in krepitev zavedanja o svetu okrog nas – obnašanje spreminja v novo dojetje informacij.

Nekoč striktno ločeni silosi se danes integrirajo. Ni dobrega inženiringa brez znanosti in oblikovanja, ni dobrega oblikovanja brez umetnosti in znanosti, ni umetnosti brez znanosti in inženiringa ter ni znanosti brez umetnosti in inženiringa.

Industrija, ki je do nedavnega suvereno nastopala v sferi inženiringa, izven nje pa stopila le občasno, zato vedno aktivneje vstopa v druge tri sfere, kjer išče priložnosti za razvoj, inovacije, nove poglede in drugačne rešitve.

Krebsov cikel ustvarjalnosti

Neri Oxman, januar 2016



ZORAN POZNIČ:

SVET SE V TEMELJIH SPREMINJA. MI PA ŠE KAR VOZIMO KOLO NA TRI PRESTAVE.

Intervjuval:
Matevž Straus

Fotografije:
Matjaž Kirn
Robert Ahlin

Arhiv Delavskega doma Trbovlje



Navkljub iskreni želji, da se srečava v enem od rudarskih mest, sva se razmeram primerno pogovarjala preko spleta. Mag. Zoranu Pozniču, ki je v kulturniških krogih poznan kot dolgoletni direktor in gonilna sila preobraznega Delavskega doma Trbovlje, v širših nacionalnih krogih pa kot predzadnji minister za kulturo, digitalni mediji navsezadnje niso tuji. V Sloveniji je z ekipo tako rekoč utemeljil termin »novomedijska kultura« in postavil prvi virtualni muzej, ki rudarsko preteklost Trbovelj obravnava na nov, ustvarjalen način. Zato je bil prava izbira za pogovor o industrijski kulturi ter o delu na stičišču industrije in umetnosti.

Zoran, da najprej razjasniva, o čem govoriva, pričniva z definicijami. Kaj je industrijska kultura, kako jo razumete vi?

Na prvo žogo je to težko vprašanje – ali pa zelo enostavno. Industrijska kultura je preplet in mreža vseh dejavnosti, ki jih okolje, ki je nujno lokalno in oddaljeno od glavnih industrijskih centrov, pelje in s tem osmišlja zgodovino nekega kraja. S tem mislim na socialno zgodovino, na zgodovino življenja ljudi, vezanih na dejavnost in na kraj. Če je dejavnost nekega kraja industrijska, s svojo specifično popolnoma označi vso sociološko, antropološko, etnološko in še kakšno zvrst

življenja v takšnih skupnostih. Industrijska kultura je namreč soodvisna povezava bivanjskih vprašanj in povratnega vpliva industrije od prve do četrte industrijske revolucije in vseh tistih, ki se še obetajo, na življenja ljudi. Gre za specifično področje, ki je v resnici lastno in različno od kraja do kraja, od mesta do mesta in celo od industrije do industrije. Industrijska kultura, vezana na rudarstvo, je denimo popolnoma drugačna od industrijske kulture, vezane na kovinskopredelovalno industrijo.

Industrijska kultura je torej vezana na našo preteklost in hkrati predstavlja del sedanjosti. Jo je vredno ohranjati? Ali morda predstavlja ostanek zgodovine, ki ga je v postindustrijski družbi moč pozabiti?

Industrijsko kulturo je smiselno ohranjati, saj s seboj nosi vrednote, ki jih v 21. stoletju še kako radi pozabljamo in zanemarjamo. To so vrednote, kot so vzajemnost, skupnost, solidarnost. Seveda pa industrijska kultura ni samo to. Je tudi vse tisto, kar lahko ljudi danes navdaja s ponosom na preteklost in na toplino ob spominu na vse tisto, kar so naše babice in dedi postorili, da danes lahko živimo tako, kot živimo. Obenem pa nas ponovno opomni na naš izvor in prepreči, da nas veter sprememb in transhumanizacije ne odpihne. V 21. stoletju je namreč treba ljudem znova omogočiti občutek pripadnosti in samozavesti, iz česar nenazadnje izhaja občutek za skupnosti.

Pa se industrijska kultura dejansko ohranja?

Seveda se ne, za kar je kriv pišmeuhovski odnos na eni in romantičen pogled do industrijske dediščine na drugi strani. Idrinja je edini svetel biser, ki je na tem področju v Sloveniji naredila največji korak k ohranjanju industrijske dediščine. Sami veste, s koliko težavami in preprekami ste se ob tem soočali in koliko polen pod noge so vam zmetali, pa še ste daleč od cilja.

Kaj pa vam je najbolj zanimivo v trboveljski industrijski kulturi?

V Trbovljah v teh 220 letih ni niti enega avtentičnega domorodca. Pred rudarjenjem v teh dolinah ni živel nihče. Vsi smo priseljenci, migranti, če hočeš. Najprej so prišli Nemci, nato Slovenci, Čehi, Francozi in Italijani. Vse do 70. in 80. let, ko so z avtobusi in v opankah, izrezanih iz avtomobilskih gum, vozili fante iz Bosanske Krajine. Ta izredno širok nabor kultur, ki so prihajale v drobno in vase zaprto skupnost, je dragocen s sociološkega in etnološkega vidika. Pri nas je bila vsaka rudarska ali delavska kolonija republika zase. Včasih smo imeli 10 nogometnih klubov in svojo ligo. Poleg tega ima še danes več kot 50 društev v ustanovitvenem aktu zapisano »kulturno društvo«. Govorica je prav tako svojevrstna. Znotraj mesta so različne kolonije imenovalle iste predmete drugače. Šele

zdaj pišemo obširen slovar trboveljščine, ki je zaradi kletvic verjetno najgrši sleng v Sloveniji. Drug primer je nastanitvena kultura. Moja babica je imela med kuhanjem posode zaklenjene s ključavnico, da ji sosedi niso »špukali« v golaž. Zanimivo je tudi, da so v kolonijah mladi rudarji živeli skupaj z najemodajalci. Najemodajalec-rudar je delal v prvi izmeni, podnajemnik-pourš v drugi, spala sta pa v isti postelji zraven gospodinje. Zato še danes rečemo, da »nihče ne ve, čigav je«. Zasavci so se držali zase in ravno zaradi tega se je v teh dolinah razvil poseben odnos do sveta, upornišтво, samosvoja kultura, sociološke razlike s preostalo Slovenijo pa so ogromne. Gre za svojevrsten mikrokozmos, ki ga slovenska stroka še ni natančno raziskala.

V Trbovljah ste se lotili obravnave industrijske kulture na svojevrsten, novomedijski način. Kaj so bili glavni postulat vašega dela v delavskem domu?

Pred približno 12 leti je prišlo do srečnega spleta okoliščin, ki je botroval temu, o čemer govorim. Trbovlje so bile takrat ekonomsko, kulturno in socialno popolnoma obubožano mesto, a z na novo nastajajočo industrijo. Želeli smo ga postaviti na nova izhodišča in narediti kvantni skok naprej. Pri tem smo se predvsem zgledovali po avstrijskem mestu Linz, ki se je s festivalom Ars Electronica povsem preobrazil. Ko sem takrat prevzel Delavski dom Trbovlje, ki je velik javni zavod s področja kulture v lasti Občine Trbovlje, sem iz Ljubljane s pomočjo prof. Sreča Dragana in mag. Dušana Bučarja iz ALUO, pripeljal tudi festival novomedijske kulture Speculum Artium. Ljubljana namreč za tovrstno kulturo takrat ni bila najbolj gostoljubno mesto in idealno se mi je zdelo, da na pogorišču industrijske revolucije v Trbovljah poskusimo združiti vse tisto, kar je že prej na kulturnem področju v Sloveniji delovalo, denimo Neue Slowenische Kunst (NSK) okrog zasedbe Laibach. Po nekaj letih festivala, ki je terjal celoletno delo, se je pojavila tudi nuja, da v to novomedijsko menažerijo, če jo lahko tako imenujem, vključimo industrijsko kulturno dediščino. Dediščino 220 let ritja pod zemljo, 500 kilometrov rovov, nešteto zanimivih usod in snovne industrijske dediščine, ki je bila še pred 12 leti prepuščena sama sebi. Pojavilo se je vprašanje, kako vse skupaj na novo osmisliti. To smo naredili s pomočjo novomedijske umetnosti in kreativnimi pristopi. Tako je nastal tudi projekt 4. DRITL, virtualni muzej rudarstva, in še drugi projekti, ki z novomedijsko umetnostjo in novomedijsko tehnologijo osmišljajo

preteklost za bodočnost. Turistično se je mesto iz črne teme posledično vzpostavilo kot zanimiva točka obiska. Kar nam je bilo takrat najbolj važno, je to, da ljudem damo občutek, da ni bilo povsem zaman. Da prezentiramo stvari, ki so nam domorodcem sicer samoumevne, z zavedanjem, da so nekemu iz tujine lahko izredno zanimive in poučne ter da s sabo nosijo vrednote, ki jih v času brez vrednot ponudimo tudi svojim mladim. Navajamo jih na skupnost, timsko delo, trmo, kreativnost, vzajemnost, solidarnost.

Tudi v naši ekipi se ukvarjamo z vprašanjem, kako posvetiti festival nesnovnim elementom kulture. Enostavneje je narediti festival, ki v središču postavlja snovnost, kot sta čipka ali žlikrofi. Kakšni so vaši predlogi?

V večini je industrijska kultura res nesnovna, saj je preživela skozi pripovedovanja in anekdote, torej skozi ljudi. Nove tehnologije, kot so razširjena realnost, virtualna realnost in hologrami, ponujajo neslutene možnosti. S tehnično zmogljivostjo prikažejo svet, ki ga ni več, na popolnoma nov, zelo zanimiv, poučen in atraktiven način. Predvsem pa: industrijska kultura živi v ljudskem izročilu, v pesmih, v spominih naših babic in dedkov. Kako te zgodbe zaplesti v času primerne prezentacije, je težka, a v končni fazi nagrajujoča naloga. Če se reši na pravi način, lahko pripomore celotni skupnosti najti smisel, kako naprej.

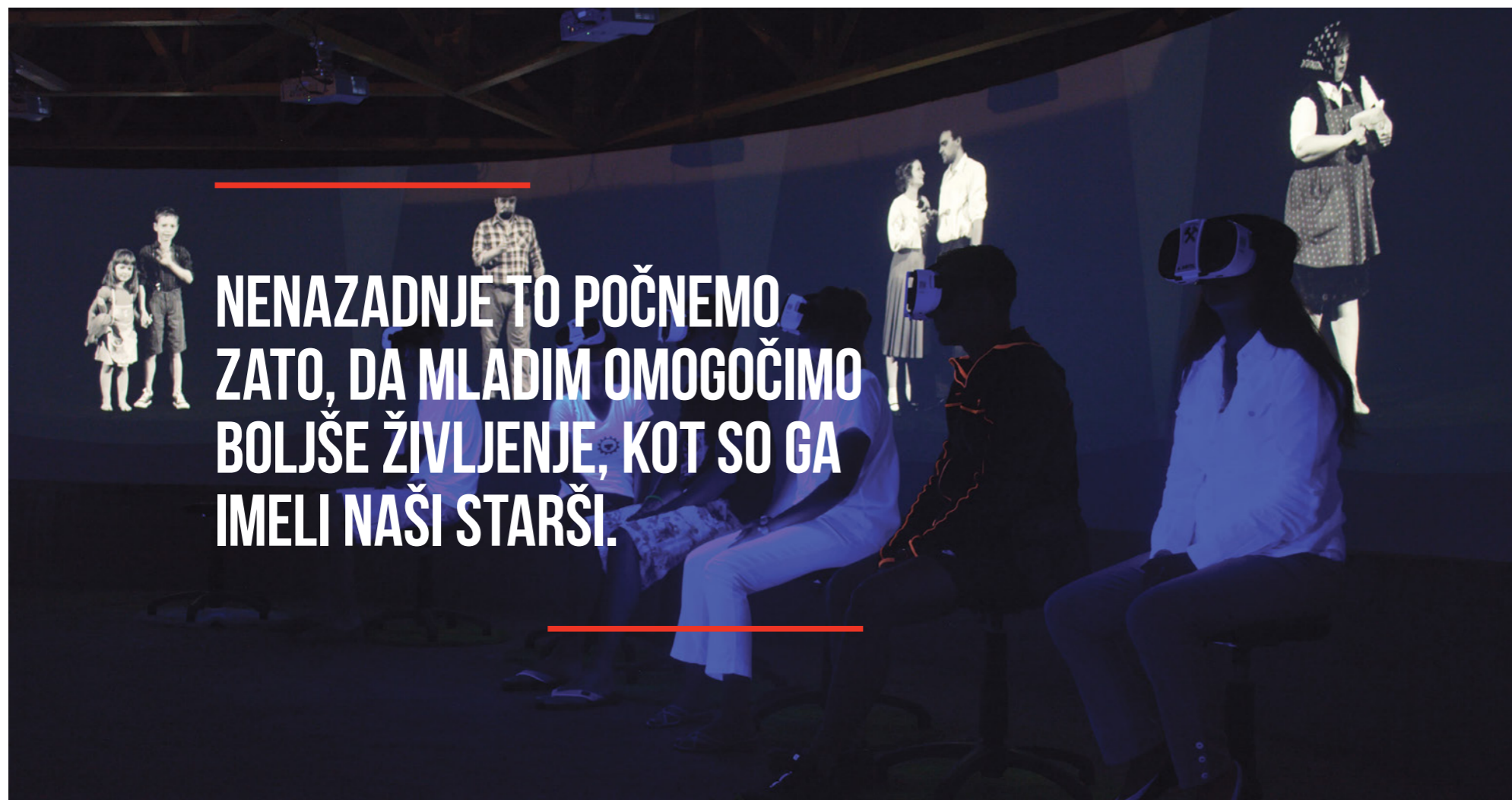
V 21. STOLETJU JE POTREBNO LJUDEM DATI OBČUTEK PRIPADNOSTI IN SAMOZAVESTI, IZ ČESAR NENAZADNJE IZHAJA OBČUTEK SKUPNOSTI.



TAKŠNI LJUDJE SI VOLIJO PREDSTAVNIKE, KI Z NJIMI »TULIJO V ROG«, IN CELA SKUPNOST V GENERACIJI, GENERACIJI IN POL, POČASI PROPADA. PROPADA PA TUDI 200–300 LET »KRVI, ZNOJA IN SOLZ«.

Se pri temu lahko po kom zgledujemo?

Mislim, da ne. Preveč smo specifični. In mi in vi. Angleški severozahod je bil z stotinami rudnikov, preden jih je Margaret Thatcher uničila, enotna krajina s skupnimi značilnostmi. Pri nas v revirjih pa so tri rudarska mesta trije popolnoma različni svetovi, Idrija je že drugo vesolje. Treba se je zazreti vase in poiskati tisto, kar je specifično, neponovljivo in enkratno. In tega je v izobilju. Vzorov v resnici ni.



NENAZADNJE TO POČNEMO ZATO, DA MLADIM OMOGOČIMO BOLJŠE ŽIVLJENJE, KOT SO GA IMELI NAŠI STARŠI.

Ko govorimo o industrijski kulturi danes, ne moremo mimo nujne povezave industrije z umetnostjo. Stoletja ločena svetova moramo danes združiti.

Res je in ravno novomedijska paradigma to omogoča. Ko govorimo o umetnosti, ne govorimo samo o slikarstvu, kiparjenju, oblikovanju ali arhitekturi, temveč govorimo o ustvarjalnosti. Ta kreativni princip je v novi industriji izrednega pomena. Iracionalni ustvarjalni del naših možganov lahko racionalnim tehnologom omogoči povsem nove uvide. V Trbovljah imamo v svet usmerjeno tehnološko podjetje Dewesoft, ki je ustanovilo pospeševalnik za mlada ustvarjalna podjetja Katapult. V Katapultu gostuje tudi projekt Mreža Centrov Raziskovalnih Umetnosti in Kulture, ki ga za polovico Slovenije, natančneje, Vzhodno statistično regijo na osi Maribor–Trbovlje–Koper, vodimo iz Trbovelj. Celoten projekt je namreč namenjen temu, da spodbuja sodelovanje med kreativno in industrijo –

humanizacija tehnologije. Moram reči, da v zadnjih dveh letih znotraj te mreže nastajajo že presežni projekti, plod tega sodelovanja. Smisel vseh teh naporov in negovanja industrijske kulture je navsezadnje, da mladim osmislimo njihovo perspektivo in bodočnost, da ostanejo doma in svoje družine vzgajajo v lokalnem okolju ter tako prispevajo k ohranjanju doline pri življenju. Nenazadnje to počnemo zato, da mladim omogočimo boljše življenje, kot so ga imeli naši starši.

Pa nam v Sloveniji tako sodelovanje uspeva?

Tu nas čaka še veliko dela. Gre se za obče pomanjkanje informacij in celo nepoznavanja terminologije. Celo med izobraževalci. Konzervativno vlogo v zvezi s tem pogostokrat prevzameta kar Zavod za šolstvo in Ministrstvo za šolstvo. Težko je prodreti v že verificirane šolske programe. Recimo, novomedijski tehnik je poklic, ki veliko obeta, vendar je postopek uveljavitve tega poklica v

šolski sistem dolgotrajen. Nova propulzivna industrija je zato prepuščena sama sebi, zraste iz nič in lahko po zakonitostih trga liberalnega kapitalizma tudi hitro propade. Skupnost pa ne razume, kaj sploh počne. V vsej tej žalosti obstajajo svetilniki svetlobe, kot so Dewesoft, Arctur in Yaskawa, ki razumejo, za kaj gre, in tvorno podpirajo te paradigme. Upam, da bo teh svetilnikov v prihodnosti čedalje več. Tudi pri nas nam je uspelo iz tiste letargije izpred 12 let pripeljati do samovzdržnosti, ekonomskega uspeha in ustanovitve več kot 20 gospodarskih združb mladih kreativcev. Zaposlenih v vseh mladih računalniških in sorodnih podjetjih, ki sodelujejo s kreativnim sektorjem, je danes okoli 200. Prej pa je vse bežalo – beg možganov, pavperizacija, izobrazbena struktura pa pada. Takšni ljudje si volijo predstavnike, ki z njimi »tulijo v rog«, in cela skupnost v generaciji, generaciji in pol, počasi propade. Propade pa tudi 200–300 let, če parafraziram Winstona Churchilla, »krvi, znoja in solz«, na podlagi česar je vse skupaj nastalo.

Lokalne skupnosti se v tem boju pogosto znajdejo prepuščene same sebi, čeprav bi jim država lahko stala ob strani. Izkušnjo imate z državnega nivoja kot minister za kulturo. Vašo obdobje je zaznamovano z željami in pomembnimi koraki h kulturi 21. stoletja. Kaj so vaše glavne lekcije tega obdobja?

Teh je bilo veliko. Prva lekcija je spoznanje, da idealistična predstava »saj lahko nekaj spremenimo, imamo voljo, znanje in sredstva« v resnici zelo hitro naleti na ovire in zidove. Enega izmed teh zidov predstavljajo ignoranca, nevednost, neznanje, oziroma samozadostnost. Hitro naletiš na tisti zgovoren pogled »pa kaj je tega meni treba?« in »kaj bom pa jaz od tega imel?«. Nadalje hitro ugotoviš, da je kultura na Slovenskem fevdalizirana v fevde, ki perpetuirajo same sebe in dopustijo le toliko sprememb, dokler te ne ogrozijo njihovih pozicij. Te kulturniške elite si vzgajajo svoje naslednike, ki zopet niso ravno pripravljeni na spremembe. Problem je

tudi državna birokracija, ki pravzaprav vlada kulturnemu polju. To niso minister in njegov kabinet, ampak so glavni odločevalci, varno nameščeni v pisarnah Ministrstva za kulturo, Finančnega ministrstva, različnih agencij, kjer kreirajo in vodijo celotno polje kulture. Po načelu »psi lajajo, karavana gre naprej« se vedno dozdeva, da se nekaj spreminja, a se v resnici ne spremeni nič. Denar odteka po raznih kanalih, umnih in neumnih, nujnih in nenujnih, čuva se – v kolikor to proračun zmore – kulturno dediščino, a seveda vedno v nezadostni meri in na nezadosten način. Preferirajo se veliki javni zavodi, torej to, kar nas dela »državotvorne«, medtem ko se skoraj ignorira polje mlade kreativnosti in samozaposleni v kulturi. Čeprav ti predstavljajo bodočnost in nas bodo peljali med sodobne družbe, če tja v resnici sploh želimo priti. Dobesedno je ta del kulture in umetnosti vržen psom na cesto. Mladi, ki vstopijo v prostor umetnosti, kreativnosti in kulture, so žal že v začetku popolnoma hendikepirani, zveže se jim roke ter se jih

vrže med leve in tigre. Situacija ni rožnata. Po enem letu smo morali oditi, pripravljeno pa je bilo marsikaj in to bo počakalo na nekoga drugega. Spremembe so nujne, ker se svet v temeljih spreminja. Mi pa še kar vozimo kolo na tri prestave.

Lani ste v okviru uradnega obiska obiskali Idrijo. Kakšen vtis ste dobili v Idriji? Ste videli priložnost za te spremembe, o katerih sva govorila?

Sem, predvsem v mladih očeh. Sem pa videl tudi precej nerazumevanja pri občinskih strukturah. Na mladih svet stoji, čeprav se sliši oguljeno. Na dušo in srce vam polagam: očitno imate znanje, voljo, možnosti. Na vas je, da vse, kar ste si zamislili, realizirate. Ne glede na vse. »Damn the torpedoes, full speed ahead.« Je treba rinit kot buldožer. Sicer bo šlo vse k hudiču.

KAKO PODOBNO POČNEJO V TUJINI?



COLOURS OF OSTRAVA OSTRAVA, ČEŠKA

Barve Ostrave je mednarodni večžanrski glasbeni festival, ki se odvija v češki Ostravi. Deset let po prvem festivalu se je ta premaknil na območje spodnje Vítkovice, v prostore nekdanjega železovega rudnika in železarne. Zadnja izvedba festivala je ponujala več kot 450 dogodkov na 24 raznovrstnih lokacijah: od koncertov, debat in gledališča do umetniških nastopov, filmov in delavnic.

Festival je leta 2005 in 2006 prejel nagrado Anděl za glasbeni dogodek in bil uvrščen v ožji izbor za najboljši večji Evropski festival leta 2015. Angleški Guardian ga je uvrstil med 10 najboljših festivalov v Evropi.



HARTERA FESTIVAL REKA, HRVAŠKA

Hartera je festival elektronske glasbe, ki se od leta 2005 vsako leto odvija v Rijeki na Hrvaškem. Ime je dobil po lokaciji, na kateri gostuje, kar je nekdanja tovarna cigaretne papirja (ena izmed največjih v Evropi), ki je obratovala več kot 150 let. Eden izmed glavnih ciljev festivala je ohranitev industrijskega območja in preobrazba v prostor javnih kulturnih dogodkov. Hartera zaradi lokacije v kanjonu Rječine omogoča celonočne dogodke, kljub temu pa je od mestnega središča oddaljena le 10 minut hoje. Takšna kombinacija je zelo redka! Zaradi teh okoliščin je festival postal eden bolj popularnih glasbenih dogodkov na Hrvaškem in širše.

WROCLAW INDUSTRIAL FESTIVAL WROCLAV, POLJSKA

Industrijski festival Wrocław se bo letos odvijal že v svoji štirinajsti izvedbi kot platforma za srečanja in izmenjave informacij in izkušenj med umetniki in obiskovalci iz vsega sveta. Festival, ki se odvija v izvrstnem ambientu gotske dvorane na območju nekdanjega samostana Purkyniego, gosti tako neveljavljene glasbenike kot tudi velika imena žanra industrijske glasbe in skupaj postavljajo temelje za razvoj glasbene zvrsti in spremljajočega programa.



EXTRASCHICHT, THE NIGHT OF INDUSTRIAL CULTURE PORURJE, NEMČIJA

Zadnjo soboto v juniju se celotno območje Porurja v Nemčiji spremeni v zelo poseben in edinstven kulturni dogodek, ki vedno privabi mnogo obiskovalcev. Razpršeni obrisi industrijske zgodovine se združijo v festival industrijske kulture, imenovan ExtraSchicht. Skoraj vse pomembne nekdanje industrijske lokacije se odprejo za obiskovalce in ponudijo širok spekter unikatnih kulturnih prireditev in izkušenj. V eni noči se na 50 različnih prizoriščih v 24 mestih zvrsti preko 2.000 umetnikov in glasbenikov, 500 dogodkov in 200.000 obiskovalcev, ki lahko uživajo v vsem od klasične glasbe in gledališča do posebnih izkustvenih tur in inštalacij.

Festival je bil prvič izveden leta 2001, osnovan pa je na ideji poudarjanja industrijske dediščine in njene preobrazbe v prostore druženja, povezovanja in kulture.

DNEVI INDUSTRIJSKE KULTURE CHEMNITZ, NEMČIJA

Praznovanje industrijske kulture Saške zvezne države v Nemčiji poteka že četrtrič zapored, a letos prvič v decentralizirani obliki. Letošnja tema festivala »industrijska kultura oblikuje, živi in kaže v prihodnost« nagovarja transformacijo bogate industrijske dediščine in njenih vplivov na prihodnost regionalne ekonomije. Glavni letošnji poudarek je razstava »Boom. 500 let industrijske kulture Saške«, ki predstavlja sprehod skozi petstoletno industrijsko zgodovino mesta Zeickau in okolice kot ključnega prostora evropske industrializacije. Poudarek razstave je na znanosti, tehnologiji in kulturi, prikazani skozi historični okvir na multimedijski način. Poleg vsega naštetega se v sklopu festivala odvijajo tudi različni glasbeni in kulturni dogodki, ki na različne načine naslavlajo tematiko industrijske kulture in so izredno dobro obiskani. V sklopu se odvija tudi dogodek »nočna izmena«, kjer je obiskovalcem omogočen ogled obratujočih industrijskih objektov in vpogled v njihovo delovanje od blizu.

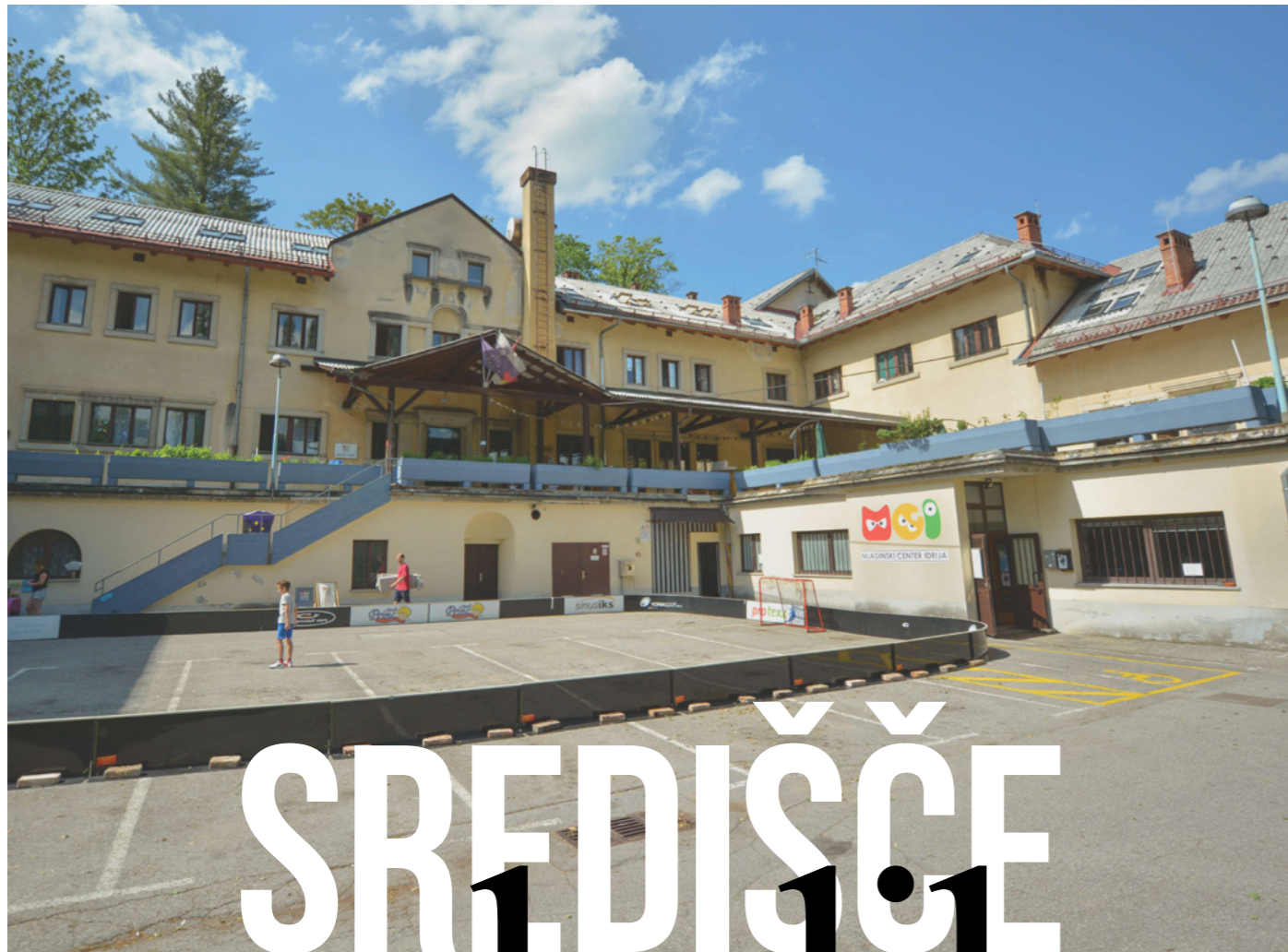
INDUSTRIAL CULTURE DAYS LEIPZIG, NEMČIJA

Festival industrijske kulture v Leipzigu v Nemčiji že vrsto let poteka v začetku septembra in obiskovalcem ponuja vrsto tematskih poti in drugih možnosti za odkrivanje industrijske dediščine preteklosti, industrije v trenutnem času in pogled v prihodnost. Kulturne inštitucije in številna zasebna industrijska podjetja (letošnje leto denimo 16 podjetij) odprejo vrata in omogočijo vpogled v svoje delovanje. Poudarek je na spoznavanju tehnologije preteklosti, sedanjosti in prihodnosti, izpostavljanju industrijske kulture in mreženju obiskovalcev s podjetji.

»WORK IT OUT«

Festival, ki je bil prvič izveden leta 2018, v Evropskem letu kulturne dediščine, nagovarja povezovanje mladih iz vseevropskega okolja z industrijsko preteklostjo stare celine. To naredi v obliki glasbeno-plesnega dogodka v industrijskem kontekstu.

Letošnje leto so 13. septembra mladi plesalci in plesalke svoj ples uprizarjali po 35 različnih lokacijah na območju največje turistične mreže industrijske kulture v Evropi, ERIH (Evropska pot industrijske dediščine).



SREDIŠČE mladih

Avtorice: Tina Mervic, Katja Martinčič, Helena Ločniškar
Vizualizacija: Katja Martinčič
Fotografije: Jošt Rovtar, arhiv Mladinskega centra Idrija

»Kot največja mladinska organizacija v občini Idrija nudimo prostor za spodbujanje idej. Izvajamo in podpiramo dejavnosti, s katerimi stremimo k izboljšanju položaja mladih in omogočamo razvoj potencialov v lokalnem okolju.« se glasi poslanstvo Mladinskega centra Idrija, ki predvideva, da je mladim treba dati prostor: tako prostor v fizičnem smislu kot prostor pri odločanju ter prostor za razvijanje in uresničitev idej.



Rozana Mužica
 Inštitut za mladinsko politiko

»Mladost ima osupljivo prednost: ne ustraši se.« (Honoré de Balzac). To so dokazali tudi mladi Idrijčani. Ko so na glas izrazili željo, o kateri se je več let morda le šepetalo, niso začeli pisati le zgodbe o mladinskem delu in mladinski politiki v Idriji, ampak še veliko več. Ustanovili so mladinski center in v sodelovanju z Občino Idrija pridobili ustrezne prostore, ki jih danes ne dojemamo le kot zidove, ki ponujajo streho nad glavo posameznim organizacijam, ampak kot družabno in razvojno naravnano središče za mlade. Ker pa so potrebe mladih in skupnosti, ki se zaveda pomena ohranjanja mladih v lokalnem okolju, veliko večje, je bila logična nadgradnja doseženega strategija za mlade, ki naslavlja izzive časa, med katerimi so: reševanje stanovanjskega vprašanja ter zaposlovanje in participacija mladih. Da zaveze ne bi ostale mrtva črka na papirju, so mladi tudi sami še bolj zavihali rokave in iskali možnosti, da sovrstnikom ponudijo zaposlitev in hkrati nadaljujejo svojo pot do uspeha: uspeli so zagotoviti nezanemarljivo število delovnih mest za mlade in dodatna finančna sredstva.

Ni torej naključje, da je Občina Idrija ne le pridobila naziv Mladim prijazna občina (2014), ampak ga je uspela tudi tako dolgo zadržati (trenutno do leta 2022). Zagnanost mladih, dobro sodelovanje med mladimi in Občino, večšina prisluhniti potrebam sogovornika in prepoznavanje vrednosti resnične želje spreminjanja oz. sooblikovanja domačega okolja omogočajo, da tako posamezniki kot skupnost rastemo.

Kljub dosežkom je pomenljiv podatek, da si mladi postavljajo nove in nove cilje, s katerimi bodo prispevali k razvoju in prepoznavnosti Idrije kot mladim, obiskovalcem in vsem generacijam prijaznega kraja. Lahko jim zaupamo in verjamemo, da jim bo uspelo. Izkušnje, znanje in zagnanost so na njihovi strani.



Rok Ramšak
 IŠSP – Inštitut za študije stanovanj in prostora, Zadruga Zadrugator

Stanovanjske zadruge z združevanjem javnih in zasebnih virov zagotavljajo cenovno dostopno in kakovostno gradnjo ali prenovo stanovanj. Zadruga se tako ponujajo kot zanimiva priložnost za reševanje stanovanjske problematike v Idriji, ki se sooča tako s pomanjkanjem stanovanj kot tudi s praznimi in razpadajočimi nepremičninami. Za vzpostavljanje pilotnega projekta stanovanjske zadruge v Idriji so posebej primerne stavbe, kot je dotrajani bivši dijaški dom, ki za celovito obnovo potrebujejo visok vložek. Ker tega občina težko zagotovi sama, povezovanje v stanovanjsko zadrugo predstavlja priložnost za pridobivanje dodatnih sredstev financiranja. Predvsem pa za realizacijo prenove, ki bo – s pomočjo pametne arhitekturne zasnove, skupnostnih prostorov in programov ter preko procesa vključevanja raznolikih deležnikov v razvoj projekta – omogočila višjo kakovost bivanja tako za stanovalce kot tudi za širšo lokalno skupnost.



Lea Kovič
 Društvo Slomo, trenerka MOVIT

V Mladinski center in Hostel Idrija sem prišla ravno v času največje prenove. Delo mlade in srčne ekipe se je odražalo v prostorih in programu. Pri razvoju mladinskega dela je prostor izjemnega pomena in pomembno prispeva k širšemu razvoju mesta. Prostor, ki ponuja raznolike možnosti za mnoge aktivnosti, zunanji travnik, terasa, pisarne za zaposlene, prostori za druge sorodne organizacije, mladinski center in še hostel. Vse skupaj daje hiši smisel, vse te dejavnosti na enem mestu pa prispevajo mnoge nove ideje, bogat program ter vključene mlade in manj mlade prebivalce ter bogati lokalno ponudbo. Če je v lokalni skupnosti mladim zagotovljen prostor, imajo prostor za razvoj svojih idej, kvalitetneje delajo in tudi živijo. S krepitvijo mladinskega dela se krepijo tudi mladi in njihova participacija na več ravneh.

**STREMIMO K
 IZBOLJŠANJU POLOŽAJA
 MLADIH IN OMOGOČAMO
 RAZVOJ POTENCIALOV V
 LOKALNEM OKOLJU.**

KORAKI V PRAVO SMER

Mladinski center Idrija deluje v stavbi nekdanjega Centra za izobraževanje in usposabljanje Nikolaja Pirnata, ki je v lasti Občine Idrija. V stavbi se poleg pisarn, učilnic in večnamenskih prostorov MCI nahajajo pisarne društev (taborniki Rodu srebrnih krtov in Klub idrijskih študentov), Hostel Idrija, večnamenska terasa, samski dom, posebni program vzgoje in izobraževanja OŠ Idrija ter dnevni center za otroke in mladostnike pod okriljem CSD Idrija.

V retrospektivi razvoja stavbe in mladinskega dela v njej v času od ustanovitve MCI se nam jasno izrisujejo ključni mejniki, ki so za hišo in našo organizacijo pomenili korak naprej. Programski in infrastrukturni razvoj sta se vzajemno dopolnjevala glede na programske potrebe in priložnosti, ki jih stavba ponuja.

2008: MLADI SI ŽELIMO SVOJ PROSTOR

Na okrogli mizi v Swenaku v sklopu Festivala Čipkarija prvič po več letih javno izražena potreba po avtonomnih mladinskih prostorih bližje mestnemu središču.

2010: IDEJE SE OBLIKUJEJO

Klub idrijskih študentov pripravi in objavi dve brošuri, v katerih opiše problematiko, objavi rezultate prve raziskave o mladih v občini in navede 25 predlogov za razvoj kraja, med katerimi je tudi ustanovitev mladinskega centra (MC). Zbiranje podpisov za ustanovitev MC Idrija, ki jo podpiše več kot 100 mladih iz občine Idrija. Priprava idejnega okvirja o tem, kakšen mladinski center si mladi želimo ter kakšne so potrebe, vizija in načrti. Občina Idrija začne preverjati možnosti.

2012: MLADI DOBIMO SVOJ PROSTOR

MCI bo v bivšem dijaškem domu na Ulici IX. korpusa 17.

Podpisana je tripartitna pogodba med mladinskimi društvi (Društvo za mladinski razvoj Idrija 2020, Društvo tabornikov Rod srebrnih krtov Idrija in Klub idrijskih študentov), Občino Idrija in Centrom za idrijsko dediščino, ki upravlja z objektom.

2013: PRVO UREJANJE PROSTOROV IN PRVA FINANČNA SREDSTVA

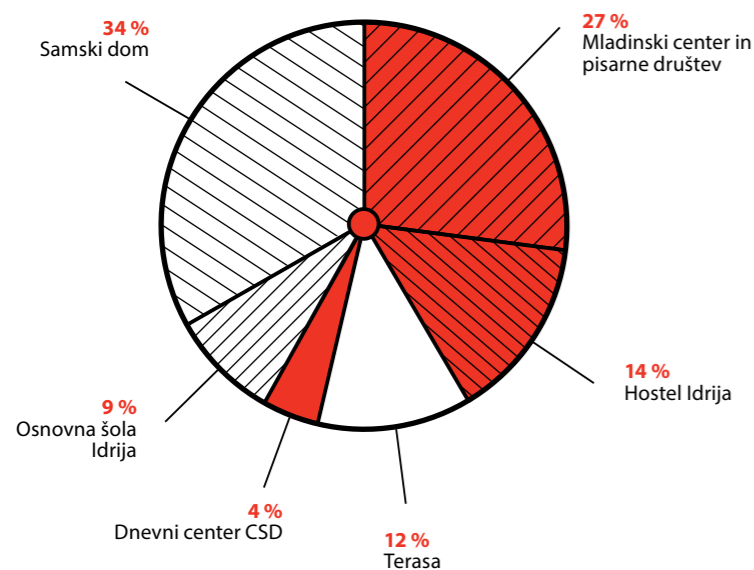
Formalna ustanovitev Zveze društev Mladinski center Idrija, ki so ga ustanovila tri največja mladinska društva.

Začetek prenove prostorov (pisarne društev in večnamenskega prostora), ki mu decembra sledi uradna otvoritev. Občina Idrija v proračunu zagotovi sredstva za delovanje Zveze društev Mladinski center Idrija.

2014: ZAČETEK IZVAJANJA PROGRAMA ZA MLADE POD OKRILJEM MCI

Začetek izvajanja programa v urejenih prostorih, ki ga sprva izvajajo mladinska društva – vsako prispeva k programu več aktivnosti, prostovoljci pa opravljajo dežurstva.

RAZDELITEV UPORABNIH POVRŠIN DANES



Pomemben del velikih fizičnih premikov v stavbi se je zgodil po zaslugi prostovoljcev – najprej ekipe lokalnih, ki je leta 2013 omogočila odprtje skupnih prostorov in leta 2018 pomagala ob prevzemu upravljanja celotne stavbe, nato pa še mednarodne ekipe prostovoljcev, ki je leta 2019 poskrbela za oživitve hiše po prevzemu vodenja hostla. Te izkušnje dokazujejo, da smo mladi iniciativni, znamo stopiti skupaj za skupno in splošno dobro lokalne skupnosti ter da se ob tem tudi sami veliko naučimo.

2013: PRVA PRENOVITVENA DELA

Prva skupina 50 prostovoljcev je leta 2013 na podlagi 2.000 ur vloženega prostovoljnega dela omogočila vselitev mladinskega dela v hišo – odstranili smo plesen, prebelili prostore, pridobili pohištvo, uredili večnamenski prostor za gostovanje različnih dejavnosti.

Po odprtju smo v hiši uredili učilnico, ki smo jo prebelili, uredili stene, postavili pregradno steno in jo opremili, ter telovadnico, v kateri smo zamenjali tla in jo prebelili.



2015: RAZVIJAMO VIZIJO ZA MLADE

Pripravljena in sprejeta je Strategija za mlade Občine Idrija 2015–2020, ki nastane v tesnem sodelovanju mladinskih društev. Strategija predvidi 17 ukrepov na treh ključnih področjih: zaposlovanje, stanovanja, vključenost.

Prva zaposlitev v Zvezi društev Mladinski center Idrija.

Na dogodku Dialog mladih, ki združi mlade in odločevalce iz Idrije, Cerkna in Žirov, se ponovno razmišlja o prihodnosti objekta za mlade. Eden izmed predlogov predvidi štiri glavne programe: mladinski center, mladinski hostel, stanovanja za mlade in podjetniški inkubator.

2016: DRŽAVNO PRIZNANJE IN ZAČETEK MEDNARODNIH DEJAVNOSTI

Zveza pridobi status delovanja v javnem interesu na področju mladinskega dela.

MIZŠ podeli MCI Državno priznanje za prispevek k uveljavljanju mladinskega sektorja z ustanovitvijo in vzpostavitvijo mladinskega centra. Podeljena nagrada Občina Idrija – lepa in gostoljubna (2016), za funkcionalno ureditev notranjih prostorov in izvajanje dejavnosti.

Pridobitev sofinanciranja programa MCI s strani Urada RS za mladino in programa Erasmus+ Mladi v akciji.

Prvi projekt v okviru Evropske prostovoljske službe, prek katere se v Idrijo za 8 mesecev preseli prva prostovoljka.

2017: STABILIZACIJA PROGRAMA IN ZAPOSLITEV

Vzpostavljen stalni program mladinskega centra, organizirani trije dogodki in en tečaj mesečno, na dva meseca poteka en večji dogodek. Dosegli približno 1.300 udeležencev.

Dve dodatni projektni zaposlitvi, financirani iz evropskih sredstev.

2018: PREVZEM HOSTLA IDRİJA IN NOVE PROGRAMSKE VSEBINE

Dogovor z Občino Idrija o prevzemu v uporabo dodatnih prostorov v objektu, vključno s Hostlom Idrija.

Gostovanje petih prostovoljcev s platforme Workaway, gostovanje dveh mednarodnih prostovoljcev v okviru Evropske prostovoljske službe.

Praznovanje ob petletnici delovanja.

Izveden projekt Mladi volimo in prvo izvedeno soočanje županskih kandidatov, ki si ga je v živo ogledalo okrog 150 ljudi, neposredni prenos je spremljalo 5.200 ljudi, posnetek pa je dosegel še dodatnih 9.227 posameznikov.

Izvedena analiza dostopnosti MCI.

Tri projektne zaposlitve mladinskih delavcev, financirane iz evropskih sredstev; usposabljanje na delovnem mestu za eno osebo.

Uspešna izvedba Mestnih igrišč kot oživiljanja središča mesta in krepitev mladinskega dela v njem.

2019: KREPITEV NA PODROČJU ZAPOSLOVANJA IN NOVI MEDNARODNI PROJEKTI

Prvi mednarodni skupinski prostovoljski projekt (Naj hiša oživi) z namenom prenavljanja prostorov, nagrajen s Ključem solidarnosti, ki ga podeljuje Nacionalna agencija MOVIT.

Tri nove prostovoljke v okviru programa Evropska solidarnostna enota (prej EVS).

Pridobljena sredstva za tri zaposlitve v okviru projekta Razvoj in profesionalizacija nevladnih organizacij in prostovoljstva 2019, na katerega smo se MC Idrija, Društvo Idrija 2020 in ZPM Idrija prijavili s projektom Povezovanje = trajnost.

Vodilni in projektni partnerji pri štirih projektih, financiranih iz evropskih sredstev.

Projekt Parkirišče za igrišče organiziran skupaj s skupino mladih v sklopu projekta LOCAL.

2020: RAZVIJANJE DIGITALNEGA IN TERENSKEGA MLADINSKEGA DELA

Preizkušanje digitalnega, oddaljenega mladinskega dela v času epidemije.

Prenova sob v hostlu (zamenjava tal, nove postelje, vzmetnice in dekoracija).

Začetek projekta MC mobil, mobilnega mladinskega centra, financiranega iz projekta EKSRP.

PREJ



POTEM



2018: OBNOVA NA NOVO PRIDOBLENJIH PROSTOROV

Druga skupinska delovna akcija je potekala leta 2018, ko smo v uporabo prevzeli celo stavbo. Takrat smo uredili dnevno sobo in kuhinjo v skladu s potrebami hostla, pisarne in hodnik, prebelili svetilčne grede na terasi ter ograjo in igrala v parku, pripravili recepcijo hostla ter uredili vhod v objekt, izdelali dodatno pohištvo iz palet, prevzeli donirano rabljeno pisarniško pohištvo in z njim opremili pisarne.

2019: POPESTRITEV STAVBE Z MEDNARODNIMI PROSTVOLJCI

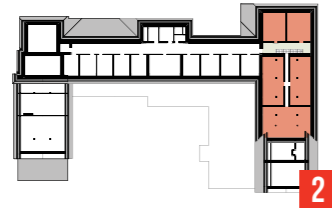
Tretja skupinska delovna akcija je leta 2019 potekala kot skupinski prostovoljski projekt Evropske solidarnostne enote (ESE), v sklopu katerega smo lahko v Idriji tri tedne gostili štirinajst mladih iz vse Evrope, ki so pod lokalnim mentorstvom izdelali pohištvo za teraso, gugalnico v dnevni sobi, obarvali prostore in zasnovali igro s perkmandelci, ki se skrivajo po hiši, hkrati pa doživeli pestro izkušnjo neformalnega učenja. Projekt je kot primer dobre prakse prepoznal tudi MOVIT, Nacionalna agencija za izvajanje programa Erasmus+ in Evropske solidarnostne enote, ki nam je podelila nagrado Ključ solidarnosti za najboljši solidarnostni projekt leta.

Naše vodilo je že od samih začetkov skladno z duhom časa: uporaba predmetov iz druge roke in omogočanje novega življenja predmetom, ki bi sicer predstavljali odpadke. Na ta način vedno znova spoštujemo zgodovino stavbe in ji dodajamo mladosten pridih. O konkretnih premikih se prepričajte na lastne oči z obiskom naše stavbe.

Z delovanjem in vzpostavitvijo Mladinskega centra Idrija se je spremenil pogled in sprejemanje mladih v občini Idrija. **Počasi postajamo (enakopravni) sogovorniki pri odločevalcih ter na dolgi rok prispevamo k razvoju lokalne skupnosti in aktivnemu dogajanju v mestu, v katerem mladi in drugi radi živijo.**

Kako pa naprej?

HEMA PRIHODNOSTI

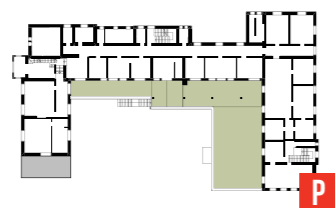
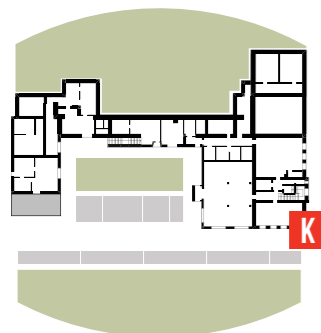


STANOVANJA

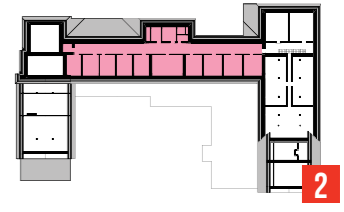
- 1.000 m² bivalne površine
- 9–13 stanovanj različnih tipologij
- 20–30 stanovalcev
- inovativne prakse reševanja stanovanjskega vprašanja mladih
- sobivanje kot krepitev trajnostno naravnane in družbeno odgovorne skupnosti
- vzpostavitev javno-zasebnega partnerstva (npr. sodelovanje Občine Idrija, Republiškega stanovanjskega sklada) ali druge alternativne oblike financiranja
- souporaba prostorov: kuhinja, večnamenski prostor, pralnica, delavnica, soba za goste, kolesarnica, terasa, vrt
- aktivno vključevanje in spodbujanje angažiranosti stanovalcev v program Generatorja
- vzpostavljeno delovno mesto za koordinatorja (upravnik/skupnostni delavec)
- ohranjanje obstoječih delovnih mest (vzdrževalno osebje)

TERASA, VRT, PARK

- širitev gostinske ponudbe v kraju (Mala terasa)
- ustvarjanje novih delovnih mest (gostinsko osebje)
- souporaba in skupna skrb za okolico in domače živali: skupni vrt, korita, park, igrala, kurnik, koza, maček
- prenova otroškega igrišča
- spodbujanje druženja in aktivnega preživljanja prostega časa
- širitev programskih vsebin na prostem



- K** Klet
- P** Pritličje
- 1** 1. nadstropje
- 2** 2. nadstropje

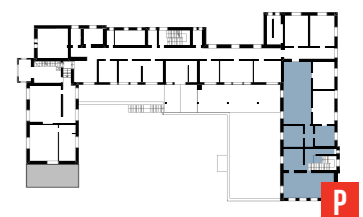
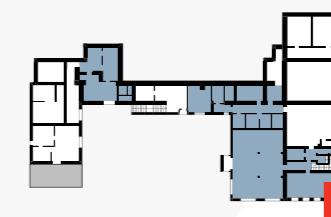


HOSTEL

- razvoj mladinskega turizma in turističnih produktov
- razvoj kolesarskega in pohodniškega turizma
- prispevanje k razvoju Idrije kot zanimive turistične destinacije
- omogočanje mednarodnih (prostovoljskih) priložnosti
- recepcija hostla kot del informacijskega središča
- ohranjanje obstoječih delovnih mest (osebje hostla)
- 25–30-% zasedenost hostla (4.200–5.000 nočitev)
- gostovanje 20 skupin na leto
- povečanje kapacitet in uspešno premagana kriza zaradi epidemije

SKUPNI PROSTOR

- nadgrajevanje stalnega programa
- organizacija privlačnih, prepoznavnih in kakovostnih lokalnih dogodkov
- prostor za nagovarjanje aktualnih družbenih problematik
- krepitev prostovoljstva, neformalnega učenja in aktivnega državljanstva
- prakse deljenja in souporabe tudi v širši skupnosti: knjižnica reči, uporaba skupnih prostorov
- zagotavljanje infrastrukture lokalnim društvom za izvajanje dejavnosti
- ohranjanje obstoječih delovnih mest (programsko osebje)
- nadgradnja informacijskega središča
- redno pridobivanje sredstev in omogočanje stabilnejših zaposlitev
- letno več kot 500 aktivnih mladih, vključenih v različne dejavnosti
- več kot 300 letnih vsebin na področju neformalnega izobraževanja, zaposlovanja, mednarodnih priložnosti, športa, glasbe, umetnosti, kulture, zabave, informiranja, obveščanja, soustvarjanja vsebin MCI, participacije pri razvijanju lokalnih politik za mlade in drugih pobud mladih





Maja Drobne
vodja projektov, Društvo PiNA

Idrija je v kontekstu mladinskega dela prav posebno mesto. Še danes se spomnim dogodka leta 2011, ko sem v rokah držala vizijo Društva Idrija 2020 in se prvič sprehajala po delu prostorov, ki so danes prerasli okvirje tako zgradbe, kjer se Mladinski center Idrija nahaja, kot tudi kulturo mesta, ki je z ustanovitvijo le-tega na novo zaživela. Vizija je postala resničnost, cilji so višji, projekti so boljši. Izjemni mladi posamezniki različnih društev, združenih v MCI, so začeli s sanjami, ki so jih korak za korakom spreminjali v resničnost. Danes nadaljujejo z nagovarjanjem različnih aspektov vse od kulturne dediščine in socialnega vključevanja do povezovanja z lokalnimi institucijami, organizacijami in okoljem. Z vključitvijo v evropske programe je MCI prerastel tudi okvire občine in začel učinkovito sodelovati z organizacijami po Evropi ter Idrijo naredil še bolj mednarodno.



mag. Maja Hostnik
direktorica Mreža MaMa (mreža mladinskih centrov po Sloveniji)

Mladinski center Idrija je eden izmed mlajše generacije mladinskih centrov in eden izmed najhitreje rastočih mladinskih centrov v Sloveniji, ki je dokazal, kako pomembno je, da so mladi zastopani v vseh občinah, ter da se z dobro voljo, jasno vizijo in delom lahko veliko naredi. Vsekakor pa brez podpore Občine ne bi tako hitro rastle in se razvijali ter dosegli toliko pozitivnih učinkov na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Verjamem, da boste ob takšnem razvoju mladinskega centra in tako dobri podpori s strani Občine Idrija vsekakor skupaj upravičili slogan – To bo Idrija!



Anja Fortuna
nekdanja predsednica MSS, nekdanja članica skupščine MCI in nekdanja predsednica KIŠ

Idrija je z vzpostavitvijo mladinskega centra naredila izjemen korak v smeri izpolnjevanja enega izmed evropskih mladinskih ciljev »prostor in participacija za vse«, ki pravi, da je treba »okrepiti demokratično participacijo in avtonomijo mladih ter zagotoviti namenske prostore za mlade na vseh področjih družbe«. Je pa vsekakor treba še naprej vzdrževati in vlagati v napredek obstoječih struktur, ki znotraj občine delujejo na področju mladine.

Izjemno pomembno je tudi vključevanje mladih v odločevalske procese in v oblikovanje ukrepov, ki v največji meri vplivajo ravno nanje. Občine morajo tako poleg fizičnih prostorov mladim nameniti tudi finančna sredstva za izvajanje aktivnosti in strukturno delovanje, hkrati pa jim morajo dati priložnost, da sami povedo, v kakšnem okolju želijo živeti in katere so tiste stvari, ki jih mora občina urediti. Najbolj vidna so področja urejanja stanovanjske problematike, družbenega življenja, infrastrukture in zaposlovanja. Tiste občine, ki imajo dobro delujočo povezavo med odločevalskimi strukturami in mladimi, so tiste, ki najbolj napredujejo, posledično pa mladi tam ostajajo in še bolj prispevajo k razvoju občine.

*V prispevku smo se zazrli v preteklost, ko smo v lokalnem okolju še iskali skupni mladinski prostor; ovrednotili sedanost, kjer smo svoj prostor opredelili in pokazali, da smo ga **uspešno zapolnili**, ter načrtali možno prihodnost, v kateri bi svoj prostor radi širili in nadgrajevali.*

Predstavljena shema prihodnosti razvoja objekta širokopotezno zastavi spremembe tako v prostorski in stanovanjski kot tudi v mladinski politiki. S tem poudari, da sta prostor in posledično njegova raba neločljivo povezana z (mladinskim) razvojem. Mladi potrebujejo fizični prostor za svoje delovanje, hkrati pa tudi prostor v političnih procesih, preko katerih opozarjajo nase, na svoje delovanje, svoj pomen in svoj obstoj.

Kot predstavljeno v retrospektivi, smo mladi v Idriji pridobili fizični prostor. Prav tako že sama odločitev Občine Idrija (kot lastnice objekta), da nam v uporabo ponudi celotno stavbo, nakazuje podelitev širokega prostora: tako fizičnega kot prostora za udeležanje. Podpora Občine in drugih nam omogoča, da svoj prostor širimo naprej, v dobro celotne lokalne skupnosti. Zavedamo se, da je sam prostor predispozicija za krepitev socialnega kapitala in kakovosti življenja. Ne pozabljam niti na pomen skupnostnih prostorov, ki so podlaga za razvoj skupnosti in participacijo. Trdimo in trudimo se, da je javni prostor dostopen in vzdrževan, program pa raznolik in vključujoč.

Preko zgodbe razvoja mladinskega dela v Idriji smo predstavili, da se lahko doseže marsikaj, z izjavami zunanjih opazovalcev pa še dodatno dokazali, da je temu res tako. S predstavitvijo nove sheme prihodnosti in nadaljnje vizije nakazujemo, da se še nočemo ustaviti in da še vedno stremimo k trajnemu razvoju.

Največjo težavo slednjemu predstavlja dotrajanost hiše v celoti. Stavbo bi bilo treba prenoviti in energetsko sanirati, urediti dostope in povezave, prenoviti vse napeljave, zamenjati okna in fasado. Hkrati bi bilo v

prostorih, ki so namenjeni sobam samskega doma, smiselno urediti stanovanja za mlade in mlade družine. Zavedamo se, da so to velike investicije oziroma spremembe, prav te pa predstavljajo dolgoročne cilje naše vizije. Slednji bi imeli največje in najdalgotrajnejše učinke na mlade in celotno lokalno skupnost. Z njimi bi poenostavili stanovanjsko problematiko 20–30 mladim, saj bi ponudili 9–13 stanovanj in dolgoročno vplivali na kakovost življenja v občini. Hkrati bi s tem tudi odpirali pot inovativnim praksam reševanja stanovanjskega vprašanja mladih, s katero se denimo že nekaj let preko Zadrugatorja ukvarjajo tudi v Ljubljani. S spremembo namembnosti stavbe bi tako spodbujali sobivanje, souporabo in aktivno vključevanje v druge aktivnosti v stavbi, poskrbeli pa bi tudi za vzpostavljeno novo delovno mesto in ohranjanje obstoječih delovnih mest. Rešitev bi tako imela širši vpliv na raznolika področja življenja od bivanja in zaposlovanja do aktivnega vključevanja v prostem času.

Hkrati ne smemo zanemariti kratkoročnih in srednjeročnih ciljev, ki jih lahko v prihajajočih letih dosežemo že z malo truda in vloška. Če današnje stanje primerjamo s situacijo izpred petih letih, lahko vidimo, da smo nadgradili program dogodkov, da smo prenovili 1.280 m² stavbe, da smo povečali število in raznolikost delovnih mest, da smo razvili novo ponudbo (npr. hostel, oddaja prostorov raznolikim društvom). Prav zaradi tega, kar nam je uspelo doseči v zadnjih petih letih, optimistično zremo naprej in verjamemo, da lahko v naslednjem petletju ohranimo in premaknemo še marsikaj. Tako že sedaj stremimo k nadgrajevanju programa, zagotavljanju prostora za nagovarjanje aktualnih družbenih problematik ter razvoju prostovoljstva in neformalnega učenja.

V naslednjih petih letih lahko v obstoječe prostore vključimo še do pet novih društev, ohranimo delovna mesta in jih z uspešnim delovanjem hostla tudi dodatno razširimo, nadgradimo informacijsko središče, razvijamo mladinski turizem, dvignemo zasedenost hostla na 25–30 % (4.200–5.000 nočitev letno), razširimo gostinsko ponudbo na terasi, zagovarjamo prenovo otroškega igrišča. Za doseganje dolgoročnih ciljev se lahko posameznih korakov lotimo že danes. Tako bi bilo na primer za projekt sanacije tako velikega objekta najprej treba pripraviti novo arhitekturno in energetsko zasnovo prenove, oceno stroškov investicije ter nato sodelovati s Stanovanjskim skladom Republike Slovenije in pridobiti sredstva EU oz. sredstva z drugih razpisov. Hkrati bi si želeli, da bi Občina Idrija poiskala rešitev za energetsko sanacijo stavbe v naslednjih dveh do treh letih, saj je stavbo v letu 2019 že prepoznala kot objekt, potreben prenove, in je bil zasebni partner tudi že zainteresiran za prenovo. Prenova bo namreč nujna podlaga za vse nadaljnje širokopotezne cilje, povezane z razvojem stavbe.

Ne glede na daljnosežnost idej je naš krovni cilj, da Občina s podporo mladim zagotavlja, da so ti vpeti v lokalno javno življenje, se povezujejo in soodločajo ter so posledično motivirani, da ostanejo v kraju. Sami načrtujemo, da bo naša prisotnost tu še dolga in odmevna.

Predlog programske prenove so v sodelovanju pripravile
Katja Martinčič, Občina Idrija;
Tina Mervic, Pedagoški inštitut,
nekdanja vodja projektov v MCI
(tudi namestnica vodje MCI);
ter Helena Ločniškar, strokovna
sodelavka za mladinsko delo v MCI.

Celotne izjave sogovornikov so dostopne na www.mcidrija.si.

Katja Martinčič je arhitektka, zaposlena na projektu Trajnostni pristop k urejanju stanovanjske problematike mladih, pridobljenem na Javnem razpisu za sofinanciranje projektov v podporo izvajanju Alpske konvencije v Sloveniji v letih 2019 in 2020.

Helena Ločniškar je zaposlena na projektu Povezovanje = trajnost, pridobljenem na Javnem razpisu za razvoj in profesionalizacijo NVO in prostovoljstva 2019.



Vsak človek bi se vsaj enkrat v življenju moral pogovarjati z Metko Pavšič. Pogovor z njo stvari postavi v pravo perspektivo. Idriječanka, ki se izzivov loteva z neverjetno energijo, je igralka, animatorka, socialna delavka, maserka in humanitarka. Življenje ji je nastavilo številne ovire, ki jih z velikim življenjskim elanom premaguje. Metka je topla, iskrena in samozavestna sogovornica. Zaradi epidemije sva se pogovarjali po telefonu ter si ob prvi priliki in varnih okoliščinah obljubili srečanje v živo ob kavi.

Intervjuvala:
Tadeja Žvokelj

Fotografije:
Bojan Tavčar (Fototeka Mestnega muzeja Idrija)
Janez Pelko

Ko sem se pripravljala na najin intervju, sem se večkrat vprašala, od kod vam toliko energije. Izjemno ste aktivni, kako vam uspe?

To je kar zahtevno vprašanje. Po eni strani so določene stvari človeku položene v zibelko in jaz sem bila od vedno v osnovi energičen človek. Po drugi strani pa nisem samo to, kar je videti na prvi pogled – tudi jaz imam zelo težka obdobja in takrat človek pač naredi, kar je najnujnejše. Kreativnosti in ustvarjalnosti v takih obdobjih nisi sposoben, vsaj v veliki meri ne. Vedno sem stremela k izpopolnitvi potencialov in osebni rasti. Privoščiti pa si je treba tudi stvari, ki te dvigujejo – pa naj bo to knjiga, ležanje na plaži, ogled dobre predstave, druženje s prijatelji, sorodniki, kofetkanje s sosedi ... Veliko je odvisno od osebnega angažmaja, še zdaleč pa ne vse. Gre za velike milosti. Meni je življenje kljub veliko težkim trenutkom dalo veliko lepega. Obkrožena sem s čudovitimi ljudmi, ki mi v življenju prihajajo na pot.

Kako se spominjate otroštva, mladosti in Idrije?

Oče in mama izvirata iz Čekovnika in Kanomlje. V otroštvu smo veliko časa preživeli na kmetiji v Čekovniku, kjer je bila rojena mama. Otroštvo ni bilo prav lahko – zelo hitro se začneš zavedati, da si drugačen. Ogromnokrat sem padla, se udarila in čeprav sem vedno želela biti zraven pri vseh opravilih in igrah, sem hitro spoznala, da nisem tako učinkovita kot ostali. Tudi starši so vedno opozarjali druge, naj pazijo name. Resnične težave pa so se začele, ko sem šla v šolo. Nisem videla na tablo, nisem videla črt v zvezku, nisem našla copatov, zaradi temačnosti nisem videla žoge pri telovadbi ... Čeprav se je učiteljica trudila, je šola prinesla ogromno drobnih tisk, ki so se kopicile, in pol leta sem pred odhodom v šolo vsako jutro jokala. Ko je bilo jasno, da bo šolanje zaradi slabega vida težko potekalo v redni osnovni šoli, sem s sedmimi leti šla v Ljubljano, kjer smo v zavodu imeli slabovidnim in slepim prilagojen program. Tedne sem preživljala v Ljubljani, se v Idrijo vračala ob petkih in hodila nazaj ob nedeljah. Ko sem tam našla družbo in se navadila, je kar šlo in vse skupaj mi je ogromno dalo, predvsem ogromno samostojnosti, veliko je bilo možnosti za različne krožke. Nadaljevala sem na srednji zdravstveni šoli, ki je bila zahtevna, in to najstniško obdobje je s seboj prineslo veliko dvomov vase. Pa je tudi to minilo in šolanje sem nadaljevala na takratni Višji šoli za socialno delo.

Zdaj delate kot animatorka v domu upokoencev v Idriji, kar se nekako sklada z vašo izobraževalno potjo. Kako pa ste prišli do gledališča, igralsva?

V bistvu že v osnovni šoli – v Ljubljani smo imeli učiteljico, ki se je na tem področju ogromno ukvarjala z nami in moja prva vloga je bila vloga zajčka v tretjem razredu. Še zdaj se živo spomnim zadovoljstva ob tem. Tako sem bila navdušena, da sem se teksta učila ponoči z baterijo pod kovtrom. V tistem času smo imeli tudi ogromno proslav in tako smo stalno nekje nastopali.

Na AGRFT ste pred nekaj leti magistrirali iz smeri govornega sporočanja. Igralstvo vas je seveda spremljalo že prej, a glavne tri predstave v zadnjih letih so bile Ničesar ne obžalujem, Fehtarca in najnovejša Ne bojim se ne hudiča ne biriča, ki je nastala v produkciji Mestnega muzeja Idrije. Katera vam je najljubša?

Trenutno najljubša je tista, ki je aktualna (smeh). Z Melhiorco, zgodbo o tihotapki iz Šebrelj, sem se zelo intenzivno ukvarjala zadnje pol leta. Predstava je res edinstvena, nastala je v sodelovanju z Mestnim muzejem Idrija in prinaša pravzaprav tudi nov način gledališča. Muzej je postal gledališče. Zelo smo se potrudili, da je predstava multisenzorična – z zvočnim opisom pred predstavo, s kostumom in sceno, ki jo gledalci lahko potipajo, z Braillovo pisavo v gledališkem listu. Ponovno se je pokazalo, da vsakič, ko nekaj naredimo vsaj malo prilagojeno tudi za slepe in slabovidne, je to lahko tudi velika dodana vrednost za vse gledalce, sploh za starejše. Ljudje običajno spregledajo mnoge detajle.

Vsem trem predstavam je skupen lik posebnih, močnih žensk, ki se jim v življenju zgodijo mnoge krivice. Če razmišljava o teh zgodbah, življenju in krivicah – kako gledate na to?

Krivica je zelo širok pojem, ki ga vsak doživlja po svoje. Te ženske iz predstav so res vse imele zelo težke usode, a vse so bile hkrati tudi pogumne, bile so izjemno svetle ženske. Pogumno so znale stvari pustiti za sabo, s humorjem so se spopadale z ovirami. To se mi zdi res pomembno sporočilo. Slabe stvari moraš pustiti za sabo, če jih ne, težko stopaš naprej v življenje. Če pa govoriva o krivicah na splošno, lahko rečem, da se mene vedno bolj dotaknejo stiske in krivice na intimni, človeški ravni, tiste, ki se dotikajo posameznika. Vedno sem se lažje in bolje spopadala s krivicami, ki so se dogajale drugim. Znam biti tudi glasna in hitro reagirati.

To nakazuje, da ste zelo pozorni na dogajanje v družbi. Kakšni ste sicer v življenju?

Sem odprt človek, komunikativna, bolj človek akcije in sem zadovoljna v življenju. Pomembno mi je zavedanje, da vsega v življenju ne moreš imeti, narediti, doseči. To ne mislim samo v povezavi z vidom. To velja za vse. Verjamem, da če iščeš in delaš, tudi najdeš stvari, ki te bogatijo, ki so smiselne in te izpolnjujejo. Z leti pride tudi nekaj več pomiritve s samim s seboj in stremenje k presežnemu, duhovnemu.

V življenju ste, kot rečeno, počeli ogromno stvari, ste animatorka, igralka, socialna delavka ... Kaj od tega ste najraje?

Nič od tega nisem najraje, ne bi mogla izbrati. Se pa trudim, da v tistem trenutku, ko nekaj od tega počnem, to počnem najraje in najbolje, kar zmorem. Vedno se potrudim, da se skoncentriram in skušam dobro opraviti, karkoli že počnem. Velikokrat tudi ne uspe.

Če spregovoriva še o vašem delu v domu upokoencev, lahko morda nekaj več poveste o tem?

Zaposlena sem kot animatorka s polovičnim delovnim časom. Skupaj s kolegicami vodim pevski skupini v obeh enotah doma, vodimo pogovorne skupine, skupine na negovalnih etažah, na varovanih oddelkih. Skrbim za prireditve in organiziranje svetih maš v domu na Marofu. Sodelujem pri domskem časopisu in še kaj bi se našlo.

Situacija je letos zaradi epidemije drugačna, zahtevnejša. Od nas zahteva prilagodljivost, resnost, iskanje novih možnosti in oblik dela. V obdobju, ko so stiki s svojci omejeni, ko ni izhodov, je še posebej pomembno, da se s stanovalci v domu povezujemo po človeški plati, da se veliko pogovarjamo, si izmenjujemo informacije, posedimo skupaj ob branju knjige, molitvi, pesmi, v osebnem pogovoru.

MUZEJ JE POSTAL GLEDALIŠČE.

Epidemija je zelo aktualna tema, kako gledate na dogajanje v zvezi s COVID-19? Morda predvsem v luči tega, da ste se sami v življenju spopadli z vrsto ovir, kako zdaj gledate na omejitve za zajezitev epidemije?

Zdijo se mi logične in verjamem, da so tudi koristne. Brez posebnega filozofiranja je potrebno spoštovati in upoštevati nasvete strokovnjakov. Začudena sem nad dejstvom, da že najmanjše omejitve v ljudeh povzročijo toliko slabe volje, jeze in negodovanja vsepovprek. Mar se res nismo več sposobni odpovedati najmanjši stvari? Res nismo sposobni pogledati preko lastnega praga? Vem, da je to obdobje izzvalo tudi mnoge stiske na ravni posameznika, družin, preživetja. Mnogo bolj smiselno je, če se vsak pri sebi vpraša, kaj jaz osebno lahko pripomorem, da bo bolje meni in sočloveku ob meni. Možnosti je veliko.

Morda za konec spregovoriva še o tem, kako v tem času poskrbeti za optimizem, zaključna misel na to temo?

To je pa vprašanje za milijon dolarjev (smeh). Zagotovo pa ni pametno, če večino pozornosti preko dneva posvečamo medijem in dolgotrajnim razpredanjem o COVID-situaciji. Stanovalci v domu večkrat rečejo, da vse v življenju enkrat mine, težko in lepo. In da je pomembno, da živimo tako, da bomo, ko bomo stali na robu devetdesetih let, lahko rekli tako, kot poje Edith Piaf v znameniti pesmi Ničesar ne obžalujem. Privoščim vsem, da bi bilo v čim večji možni meri tako.



Predstavam Metke Pavšič je skupen lik posebnih, močnih žensk.

VSE V
ŽIVLJENJU
ENKRAT
— MINE,
TEŽKO IN
LEPO. —



LJUDSKA ARHITEKTURA V OBJEMU DEDIŠČINE UNESCO

Intervjuval:
Matevž Šlabnik

Fotografije:
Alberto Sinigaglia
EXIT Studio



Les in kamen. Občutljivo okolje svetovne dediščine UNESCO. Stavbe, ki prenašajo sporočila o prvinskem odnosu med človekom in naravo. Priče časa, ki ga ni več.

Z arhitektoma Paolom Panettom in Francescom Loschijem iz arhitekturnega kolektiva EXIT smo se pogovarjali o »arhitekturi brez arhitektov« in prenovah tradicionalnih alpskih skednjev (tabià) v italijanski gorski pokrajini Cadore.



Paolo Panetto



Francesco Loschi

Kako bi opisali svojo ekipo? Katere ideje in vrednote zasledujete v vašem studiu?

S sodelavci imamo biro za arhitekturo in notranje oblikovanje EXIT s sedežem v Trevisu v Italiji. Arhitekturo in notranje oblikovanje dojemamo kot del enovitega sklopa pojmovanja svojega ustvarjanja in dela. Svoje dejavnosti vodimo v kontinuiteti z ustvarjalnostjo velikih mojstrov italijanske arhitekture, katerih dela nam predstavljajo neskončen vir navdiha.

Kateri so za vas najpomembnejši vidiki, ko začnete s projektom preнове stavbne dediščine?

V preteklih petnajstih letih smo imeli resnično veliko priložnosti delati na projektih ohranjanja in revitalizacije starejših poslopij. Pri tem pa gre seveda za drugačen pristop, kot če se lotimo gradnje povsem novih stavb. Proces namreč terja precej več pozornosti za zgodovinski in okoljski kontekst prostora, v katerem se določena stavba nahaja. Postopek preнове se začne z natančno študijo prostora in arhitekturnih detajlov, kar že takoj omogoči natančno razumevanje specifičnosti določenega primera in vseh njegovih potencialov. Nato pa se od splošnega h konkretnemu prebijemo do osnovne stavbne strukture. To je trenutek, v katerem lahko stari stavbi vcepimo nove strukturne elemente – denimo inštalacije in izolacijo –, ki so nujni, da lahko starejšo stavbo naredimo primerno za bivanje v sodobnem času.

Kako pa proces preнове poteka v primeru tradicionalnih alpskih skednjev – t. i. tabià?

V primeru prenov tradicionalnih skednjev (tabià) je tako kot pri drugih primerih alpske arhitekture poleg previdne odstranitve lesenih delov zelo pomembno prepoznati strukturo stavbe v odnosu do materialov. Podstavek stavbe je namreč zidan iz kamna, stavbna nadgradnja pa je v celoti lesena. Pri prenovi predstavlja velik izziv takojšnja odločitev o nadaljnjih posegih, ki jo sprejmemo na podlagi ohranjenosti in stanja lesenih delov stavbe.



Neverjetna svetlost lesa in kamna.

Les in kamen sta stoletja predstavljala jedro ljudskega stavbarstva. Kakšen je odnos med njima? Kako sobivata v fizičnem, vizualnem in konstrukcijskem smislu?

Les in kamen predstavljata bistvo alpskega skednja in sta postavljena v samo središče tradicionalnega stavbarstva v gorskih pokrajinah. Kamnito podnožje je v našem primeru nekoč služilo kot skedenj, medtem ko je lažji leseni zgornji del služil predvsem za shranjevanje drv in sena. V glavnem ločimo dva načina gradnje z lesom. Prvi predstavlja masivnejšo leseno gradnjo, t. i. Blockbau, kjer so lesena bruna položena vzdolžno drug na drugega. Pri drugem načinu pa je nadstropje grajeno iz lažjih lesenih okvirjev in obito z lesom. Kamen in les sta tukaj povezana eden z drugim, skupaj tvorita povezano celoto in predstavljata edinstveno razpoznaven, zaključen skupek.

Kako je dandanes delati z naravnimi materiali, s kamnom in lesom? Kje je vrednost v tem?

Gre za zares čisti, prvinski gradivi. Iz njiju se resnično lahko veliko naučimo. Pri svojih projektih v Dolomitih smo jima dodali tudi jeklo, ki lahki leseni konstrukciji omogoča podporo in dodaja nujen vtis vitkosti. Jeklo je prav tako čist material, ki se odlično ujame z lesom in kamnom, hkrati pa v starejše stavbe vnaša pridih sodobnega. Z jeklom se nova struktura vidno loči od že obstoječega, kar je v skladu z restavratorskimi teorijami in nauki priznanih italijanskih arhitektov Carla Scarpe in Franca Albinija.



Pri prenovi so uporabili les in kamen z vidnim dodatkom jekla.

Kaj se lahko danes naučimo od starih ljudskih graditeljev?

Pri delu na tradicionalnih alpskih skednjih v pokrajini Cadore smo se naučili spoštovati čas, v katerem so bile te stavbe zgrajene, predvsem pa smo postali občutljivi za vse podrobnosti, ki so jih v svojih stvaritvah znali uporabiti mojstri starih obrti v alpskem prostoru. To so modrosti, ki jih danes ni več. Arhitektura brez arhitektov je izjemna knjiga izpod peresa Bernarda Rudofskyja, v kateri je opisano silno kulturno bogastvo ljudske arhitekture. Rudofsky s svojim delom o modrostih anonimnega stavbarstva še danes nagovarja generacije mlajših arhitektov. In tudi nam je služil kot vir navdiha ob soočanju z ljudsko arhitekturo alpskega sveta.

Zavedanje o specifikah prostora je ključno. Kakšne so te specifične v pokrajini Cadore in kako se to prenaša v arhitekturo?

Pokrajina Cadore je del svetovne dediščine UNESCO. Tam človeka prevzame mogočnost okoliških gora in neverjetna lepota prostranih gozdov. Na tem goratem področju je razpršenih nešteto izjemno kakovostnih primerkov italijanske podeželske arhitekture. Skednji (tabià), ki so bili sinonim za delo, so bili po navadi precej oddaljeni od kamnitih hiš, v katerih so ljudje prebivali. Ta oddaljenost je bila za nas vedno pomemben kulturni signal, saj priča o določeni higieni, hkrati pa močno poudarja tudi pripadnost prvotnih prebivalcev te gorske pokrajine naravi.

Kakšen pa je odnos in med človekom in tradicionalno arhitekturo danes?

Za prebivalce pokrajine Cadore tabià še danes posebej prostor za delo, ne za bivanje. Ta pojav je med gorskim prebivalstvom še vedno močno zakoreninjen. Dejstvo pa je, da so ljudje, ki spodbujajo prenavljanje tovrstnih stavb, največkrat ljubitelji gora, ki iščejo svoj drugi, počitniški dom. To je sedaj postala že kar ustaljena praksa, ki ne glede na vse omogoča ohranjanje gorskih tradicij pri življenju in vsaj nekoliko blaži negativne posledice izseljevanja iz alpskih pokrajin, kar je danes za te odročne predele kar velik problem. Hkrati pa je to tudi tisti dejavnik, ki sproži določeno dinamiko v smeri prenov starejših objektov in njihove hkratne funkcionalne preobrazbe. Preobrazbe v nove, pametne prostore. To pa je neizpodbitno povezano z načeli trajnostnega sobivanja človeka in narave, stran od pojavov množičnega turizma.

“
KAMEN IN LES STA TUKAJ
POVEZANA EDEN Z DRUGIM,
SKUPAJ TVORITA POVEZANO
CELOTO IN PREDSTAVLJATA
EDINSTVENO RAZPOZNAVEN,
ZAKLJUČEN SKUPEK.
”



Anonimno stavbarstvo tradicionalnih skednjev v novi podobi.

Na idrijskih bregovih že stoletja kraljuje poseben arhitekturni tip, ki je edinstven v slovenskem in mednarodnem merilu. Visoke hiše s strmimi strehami in značilnimi, z apnom pobeljenimi fasadami ter s svojo specifično leseno in kamnito sestavo so v preteklosti dajale idrijski kotlini prav poseben pridih. Idrijske rudarske hiše, nekoč nenadomestljive nosilke samosvoje knapovske stanovanjske kulture, danes ostajajo pomemben del lokalne in svetovne dediščine. Kljub temu, da so bile mnoge zapostavljene in so v vrtincu desetletij propadle, jih je ohranjenih presenetljivo veliko. Še vedno nas navdušujejo!

Skrbno grajene stavbe častitljive starosti, kjer vsaka deska in vsak kamen premišljeno dopolnjuje celoto, kjer ni mogoče ničesar odvzeti in ničesar dodati, posredujejo dragocene nauke o sobivanju človeka in okolja. Bi, pomlajene, v 21. stoletju delovale anahronistično? Najbrž ne. Imajo potencial za novo življenje? Zagotovo!

Delček originalnosti idrijskih rudarskih hiš je s serijo fotografij interpretiral Nejc Menard.



Besedilo:
Matevž Šlabnik

Fotografije:
Nejc Menard



**VS
AKA
DES
KA
IN
V
SAK
K
AMEN
PRE
MIS
LJENO
DOP
OLN
JUJE
CE
LOTO.**





Nejc Menard
fotograf

Nejc Menard se je s fotografijo začel ljubiteljsko ukvarjati pred dobrimi petnajstimi leti, iz hobija pa mu je fotografija kmalu prerasla v skoraj profesionalno dejavnost. Pri tem se je najpogosteje srečeval z ustvarjanjem kreativnih portretov ter fotografiranjem dogodkov in produktov. V zadnjem času veliko pozornosti namenja raziskovanju inovativnih medijev prenosa ustvarjenih fotografij, hkrati pa svoje znanje kot mentor na idrijski gimnaziji deli tudi z mladimi. Fotografski objektiv, samostojno ali v družbi mlajših kolegov in kolegic, rad usmeri tudi k dediščini, k tistim stvarim, ki delajo Idrijo posebno.





200-letno doživetje, KI DIŠI PO DOMAČI KUHINJI

Stoletja so številni prišleki po strmih in razmočenih stezah vstopali v idrijsko dolino. Ne vemo, kaj se jim je motalo po glavi, lahko pa si mislimo, da so vedeli, da bo življenje v odmaknjem svetu drugačno. In kreativno. V takem svetu so se rodile generacije vedoželjnejšev, prepletle so se čipkaste nitke, na štedilniku skromnih hišic pa je prvič prijetno zadišalo po žlikrofih. Preznojenim rudarjem, mulcom in zjalam, inženirjem in furmanom se sedaj ob omizjih pridružujejo nove generacije, ki idrijske žlikrofe poskušajo na nove, inovativne načine. Življenje v dolini reke Idrijce se je v vseh teh stoletjih dodobra spremenilo, vozove so zamenjali avtomobili, žlikrofi pa so ostali in ostajajo v osrčju idrijske in slovenske kuhinje. Sprehodimo se skozi zgodovino in pogledimo, kako je praznična jed idrijskih knapov dobila posebno obeležje v obliki Praznika idrijskih žlikrofov.

Ko govorimo o Idriji, pripoved po navadi začnemo s škafarjem, ki je v stoletjih obstoja Idrije dobil že povsem mitološke razsežnosti. Zgodba gre tako, da je revni bajtar okrog leta 1490 med preizkušanjem svojega mojstrsko izdelanega škafa nič hudega sluteč zasledil srebrnkasto gmoto, ki se je tako nenavadno svetlikala v natočeni vodi. Odpravil se je v bližnjo Škofjo Loko in tako je v svet prišla vest o živem srebru, ki je takrat vznemirjal predvsem alkimiste, tiste čudne možakarje v še bolj nenavadno šumečih plaščih, ki so s pomočjo živega srebra iskali večno mladost.

Besedilo:
Drejc Kokošar

Fotografije:
Tadej Kreft
Marko Arandjelović

Ilustracija:
Jože Carli

wernberger

Zaenkrat še ni znano, ali so alkimisti uspeli ustvariti neskončno življenje (verjetneje so si ga le še skrajšali), imamo pa malo bolj jasno informacijo o tem, da se je v začetku 19. stoletja nek drug možakar temu zvarku nevarno približal. Franc Wernberger se je po nekajletnem premoru, v katerem je dodobra izkusil življenje v ogrskih rudnikih, leta 1814 z družino vrnil v Idrijo. Raziskovalec idrijskih šeg, Karel Bezeg, je leta 1956 ugotovil, da je zelo verjetno ravno družina Wernberger tista, ki je v idrijske hiše prva prinesla polnjene testenine, ki jim danes rečemo idrijski žlikrofi. Je jed prišla iz slovaške Banske Štiavnice ali romunske Oravice, kjer je družina v tem času bivala? Verjetno tega ne bomo nikoli izvedeli ... Takratna oblika in sestavine skoraj zagotovo niso niti spominjale na današnje žlikrofe; po zapiskih Bezga je bilo za to potrebnih še nekaj generacij in ob koncu 19. stoletja je v Idriji že dišalo, kot se spodobi. Za večni sloves te legendarne knapovske jedi pa je pozneje največ storil idrijski »nebeški oče«, Franc Lapajne, ki jih je začel kuhati v znameniti idrijski gostilni Nebesa.



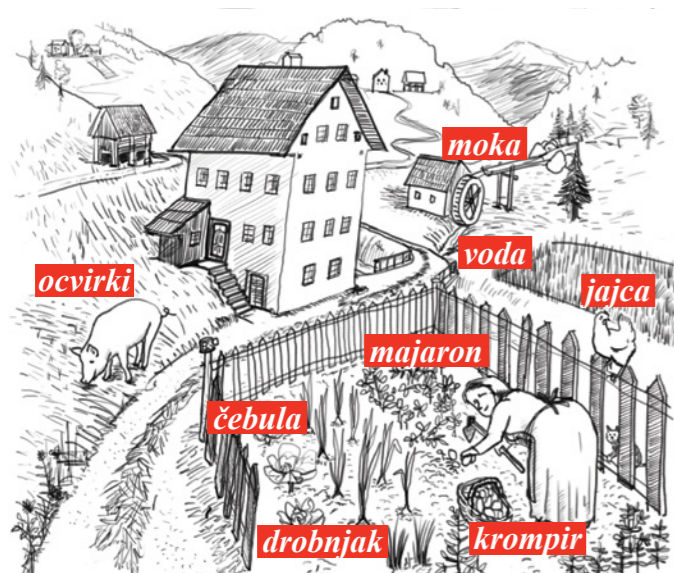
Druženje in dobra hrana sta sinonima praznika.

lokalno

Naša najbolj prefinjena specialiteta je nastala ob zavedanju, da za ustvarjanje mojstrovine ni treba daleč. Idrijsčani so imeli namreč vse sestavine na dosegu rok:

- krompir, čebula, drobnjak (šnitleh) in majaron so rasli na domačem vrtu ob idrijskih rudarskih hišah;
- jajca so znesle kokoši, ki so jih imeli podjetnejši knapi;
- zaseko oz. ocvirke so dobili pri okoliških kmetih ali pa od na skrivaj vzrejenega prašiča;
- po moko so šli do okoliških mlinov;
- vode pa je bilo v Idriji vedno na pretek.

Edino sol in poper so kupili v najbližji trgovini.



Pa ji je užgálu: Žjena ad anga abzerje, ka ni bla ad ta in je gawarila sam pa nimšku, je bles nardila testú za nudlne, ga zwalela, zrízala, pa nút zawila anu mesú. Jest bi pa namest mesa díla krempir, pa mal bi ga blu tríba zbulšet. Pa kwa bi díla zram, de bi bil čist pasíbn, de bi mal spaunu na mesú? Tam par agraj, kír je blu narweč sunca, sa rasle take rči, ka se jih nuca za kej zbulšet in jih je še pasíbi ahtala; míta, šetraj, pa še ... Ja, nút bu zram špjeha díla še na drabnu narizan šnitleh, pa de bu mal imílu pa mjesu, še pouhn majerúna. Ja, tú pa bu! Dva jejčka za testú sa pa kakaši ži znjesle, bi člauk ríku.

Odlomek iz zgodbe Kak sa ratal žlikrafi v idrijskem narečju izpod peresa Anke Rudolf • Vir: www.kamra.si

zaščita

Ta tradicionalna jed pa je nato nekako na prelomu tisočletja še »požlahtnela«. Ravno zaradi naraščajoče popularnosti so obstoječi proizvajalci začeli razmišljati o zaščiti in boljši prepoznavnosti idrijskih žlikrofov. Glavnino aktivnosti, ki so pripomogle k pridobitvi zaščite, je prevzela Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija (ICRA), ki je izdelovalce spodbudila k sodelovanju in povezovanju. Tako je leta 1999 nastalo Društvo za promocijo in zaščito idrijskih jedi, ki je združevalo proizvajalce idrijskih žlikrofov. Leta 2002 so kot poseben kmetijsko-živilski proizvod dobili status zajamčena tradicionalna posebnost, od januarja 2010 pa so kot zaščiteni proizvod vpisani tudi v register pri Evropski komisiji. Društvo za promocijo in zaščito idrijskih jedi sedaj s pomočjo ICRE vodi in spremlja postopke za vzdrževanje certifikata. Trenutno zahteve certifikacije izpolnjuje 6 proizvajalcev, ki prihajajo iz širše okolice Idrije. Ravno zaradi certifikacije boste ob naročilu idrijskih žlikrofov vedno vedeli, kaj lahko pričakujete na krožniku.

praznik

Tako mlajši kot starejši Idrijsčani vam bodo s ponosom zatrдили, da je »pravi« praznik v Idriji samo en – ta je takrat, ko se na krožniku znajdejo idrijski žlikrofi! In prišel je čas, da Idrija z idrijskimi žlikrofi praznično zaživi tudi navzven. Leta 2011 je tako ob Dnevu krajevne skupnosti mesta Idrija prvič potekal dogodek Čigav je žlikraf?, na katerem so se predstavili proizvajalci idrijskih žlikrofov, obiskovalci pa so se lahko preizkusili v ocenjevanju najboljših žlikrofov. Že naslednje leto pa je šlo zares, saj je ICRA prvič izpeljala Praznik idrijskih žlikrofov. Konec avgusta se je izkazal kot zelo primeren, saj so se festivala že prvo leto udeležili številni obiskovalci iz cele Slovenije pa tudi sosednjih držav. »Prvo leto smo bolj kot ne poizkušali, niti nismo vedeli, kakšen bo odziv. Vendar nas je udeležba prijetno presenetila,« je o takratnem utripu razlagala Jožica Lazar, direktorica ICRE, ki je festival nato organizirala še vse do leta 2016. Praznik je resnično postal povezovalni element cele lokalne skupnosti, ki je združeval številne aktivnosti za otroke in mladino, z veseljem pa so ga vedno obiskovale cele družine.

sveže

Leta 2017 je ICRA sklenila, da organizacija festivala prerašča njihove zmožnosti, zato se jo je odločila prepustiti drugim. Na razpis Občine Idrija smo se prijavi v Mladinskem centru Idrija in bili tudi izbrani. Zastavili smo si ključno vprašanje: kako Praznik idrijskih žlikrofov še izboljšati in ga predvsem približati mladim generacijam. Tako smo se v ekipi odločili za delno spremembo koncepta, ki je preverjene in dobro delujoče aktivnosti ohranila, nekatere pa zastavila povsem na novo. Ker so v zadnjih letih idrijski žlikrofi že dodobra pridobili na popularnosti, vedno večji pomen dajemo novim, inovativnim omakam, ki lahko iz idrijskih žlikrofov iztisnejo še dodatne okuse in vonjave. Klasičnim omakam, kot sta bakalca ali jurčki, so se v zadnjih letih pridružile številne druge, med njimi tudi take, ki so v celoti ustvarjene iz lokalnih sestavin. Primer inovativne omake so tudi idrijski žlikrofi s sirnim sladoledom, kjer so znanje združili slaščičarna Gabron, sirarji in proizvajalci idrijskih žlikrofov. Obiskovalce z manjšimi porcijami spodbujamo, da preizkusijo različne omake in se tako prepričajo o raznovrstnosti te jedi.

KAJ PREVERJAJO OČENJEVALCI?

Vsi proizvajalci idrijskih žlikrofov morajo opraviti tako notranji kot tudi zunanji nadzor, pri katerem morajo izkazovati ustrežno kakovost idrijskih žlikrofov in ustrežno izdelavo v skladu s specifikacijo. Senzorično ocenjevanje idrijskih žlikrofov obsega oceno videza, vonja, arome in teksture.



Praznik je tudi priložnost za okušanje ostalih lokalnih proizvodov in pridelkov.

“Še večjo pozornost pa bo treba namenjati mladim, ki bodo seveda v prihodnosti krojili podobo Idrije.”

žlahta

Leta 2017 so idrijski žlikrofi dobili mednarodno dimenzijo. Na festival smo povabili izdelovalce podobnih polnjenih testenin, med njimi bi izpostavili predvsem koroške nudlne (tako avstrijske kot slovenske), kobariške štruklje in sorodne alpske jedi iz italijanskega Tolmezza. Obiskovalci so dodatno ponudbo sprejeli z zanimanjem in sedaj opažamo, da vsako leto že nestrpno čakajo, kaj jih čaka na festivalu.

Večjo pozornost pa namenjamo tudi znanim kuharjem, ki posebej za Praznik idrijskih žlikrofov pripravljajo unikatne omake ali pa sodelujejo pri drugih aktivnostih. Tako so na festivalu že sodelovala priznana imena, kot so Črt Butul, Sara Rutar, Boštjan Novak, Dušan Veršec, Igor Jagodic, Matjaž Lemut in Anita Šumer. Še zlasti pa moramo pohvaliti tudi stalne udeležence Praznika idrijskih žlikrofov: lovske družine iz Idrijsko-Cerkljanske regije, ki se že od samih festivalskih začetkov vsako leto pomerijo v kuhanju divjačinske bakalce. Zmagovalna ekipa na koncu dobi priznanje Jagerchef, ki ga nato naslednje leto slovesno predajo novi zmagoslavni ekipi. Boj je vsako leto težak in marsikdaj se zgodi, da se ocenjevalci težko odločijo, kdo bo prejemnik pomembne trofeje.

trajno

Veliko pozornost namenjamo zmanjševanju odpadkov, kar je bila predvsem posledica tega, da smo težko opazovali gmote nepotrebni odpadkov, ki so jih za sabo puščali obiskovalci. Tako smo v zadnjih letih vpeljali biorazgradljive krožnike, pribor in kozarce, striktno skrbimo tudi za ločevanje odpadkov ter večjo uporabo lokalno pridelane hrane. Obiskovalcem so v pomoč tudi informatorji, ki skrbijo za napotke o ločevanju in nudijo druge informacije o sami prireditvi. S temi ukrepi nam je uspelo količino odpadkov močno zmanjšati, številni obiskovalci pa k zmanjševanju pripomorejo tudi tako, da na prizorišče prinesejo svojo skodelico ali kozarec.

V veliko veselje nam je, da se festival od leta 2018 ponaša tudi s certifikatom Idrija izbrano. Kolektivna blagovna znamka, ki ponuja najboljše v Idriji in okolici, je bila ustanovljena z namenom povezovanja lokalnih ponudnikov. Tega se držimo tudi v okviru Praznika idrijskih žlikrofov, saj se na posebej izpostavljeni tržnici predstavljajo tudi drugi ponudniki v okviru kolektivne blagovne znamke Idrija izbrano.

prihodnost

Z zgoraj naštetimi ukrepi se je v zadnjih letih število udeležencev festivala bistveno povečalo in že presega 3.000. Kljub temu (ali pa ravno zaradi tega) se soočamo s številnimi izzivi, ki bodo pri nadaljnjih festivalih igrali pomembno vlogo:

Dvig vrednosti idrijskih žlikrofov

Kljub temu, da velika večina certificiranih proizvajalcev idrijske žlikrofe izdeluje ročno, pa cena tega še zdaleč ne odraža. To seveda kaže na širši problem, saj se številni kupci ne zavedajo zahtevnosti izdelave idrijskih žlikrofov. V prihodnosti bo zato treba še več delati na gradnji znamke in dvigu zavedanja o zahtevnosti izdelave idrijskih žlikrofov.

Širjenje festivala na več dni

Vedno več interesa je, da bi Praznik idrijskih žlikrofov razširili na več dni. Tako bi se festivala udeležilo več obiskovalcev, večji poudarek pa bi bil tudi na spremljevalnem programu, ki pa ne sme zasenčiti samih idrijskih žlikrofov.

Povečanje števila izdelovalcev

Kljub povečanju števila obiskovalcev in dvigu popularnosti idrijskih žlikrofov število izdelovalcev ne raste, marveč celo pada. To je seveda povezano tudi s samo ceno, zato bo v prihodnosti treba še več poudarka nameniti povezovanju ponudnikov, predvsem pa tesnejšemu sodelovanju med ICRO, Zavodom za turizem Idrija in ekipo organizatorjev Praznika idrijskih žlikrofov.

Mednarodna perspektiva

Veliko pozornosti je treba posvetiti tudi mednarodni prepoznavnosti, ki jo bo treba graditi z gostovanjem na podobnih festivalih v Sloveniji in tujini ter grajenju tesnejših mednarodnih zgodb (tudi v okviru mednarodnih projektov EU).

Približevanje mladim

Še večjo pozornost pa bo treba namenjati mladim, ki bodo seveda v prihodnosti krojili podobo Idrije. Tako moramo v naslednjih letih spodbuditi mlade, da idrijske žlikrofe spoznavajo na različne načine – tako skozi kuhinjo kot tudi pridelavo sestavin. Pomembno je, da se zavedajo vrednosti lokalne pridelave, kar seveda pomeni tudi zmanjšanje nepotrebni stroškov prevoza, ki dvigujejo vrednosti CO₂ v zraku. Želimo, da v svetu idrijskih žlikrofov vidijo tudi priložnost za lastno poslovno pot in ustvarjanje.

naše

Idrijski žlikrofi so kot tradicionalna zajamčena posebnost pomemben del identitete Idrijčanov, vedno bolj pa tudi širšega slovenskega prostora. So dokaz, da je kulturna dediščina priložnost, ne pa breme. Samo pravilno se je je treba lotiti. Družina Wernberger si v začetku 19. stoletja ni predstavljala, da bo njihova domislica dosegla tako velik uspeh in odmev. Danes so idrijski žlikrofi del našega vsakdana, del ponosa in dobrodošlice, ki jo nudimo obiskovalcem. Verjamemo, da idrijske žlikrofe čaka še lepa in mogočna prihodnost. Mogoče pa se je v Idrijo ravnokar po zavutih okljukih pripeljal nov wernberger, ki bo idrijske žlikrofe popeljal v novo dobo?

ELEKTRIČNO PODEŽELJE

Besedilo:
Tilen Božič

Fotografije:
Nace Kogej
Tilen Božič

»Kolesarjem je Idrijsko hribovje pisano na kožo. Ponuja kolesarske poti za gorska in trekking kolesa, spuste, ravninske proge za družine ter zahtevne vzdržljivostne poti za izkušene kolesarje,« ugotavlja Interaktivna kolesarska karta Kolesarjenje v Sloveniji, ki je v domeni Slovenske turistične organizacije. To drži, ampak ...

KJE SMO?

Občina Idrija je leta 2017 sprejela Celostno prometno strategijo Občine Idrija, katere glavni cilj je vzpostavljanje trajnostnega prometnega sistema, ki spodbuja ugodne, za zdravje prijazne, varne in udobne načine mobilnosti, ki izboljšujejo zdravje in počutje prebivalcev, videz kraja in možnosti lokalnih skupnosti za uspešen razvoj. Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija in Zavod za turizem Idrija sta v zadnjih desetih letih pripravila številne kolesarske karte in publikacije, ki so nastajale na podlagi obstoječih poti in vključujejo številne elemente naravne, tehnične in kulturne dediščine Idrije, zanimive za aktivne turiste, ki jih žene raziskovalni duh. Dodajmo še urejen odsek regijske kolesarske mreže s počivališčem v Mejci, pravkar dokončan gorsko-kolesarski park na Faletovšu, letos zagnan projekt izposoje električnih koles BECIKL in nenazadnje številne lokalne rekreativne kolesarje, ki skorajda vsak dan izkoristijo za športni oddih v naravi ...

**BIL JE SUPER DAN,
PREŽIVET V NARAVI,
V NOVEMU OKOLJU
BREZ VSAKODNEVNEGA
DIVJANJA SEM IN TJA.**

KAM ŽELIMO?

Idrija je zares kolesarsko mesto. Toda ali je tudi turistično kolesarsko mesto? Že samo hiter pogled v sosednje Posočje ali na Vipavsko nam daje slutiti, da imamo na tem mestu še ogromno neizkoriščenega potenciala, predvsem v povezavi med centrom mesta in hribovitim podeželjem. Del problema je nedvomno v njegovi dostopnosti, ki s svojimi strminami odvrča turiste, nevajene večjih naporov, da bi s kolesi raziskali krajinski park Zgornje Idrije, obiskali Idrijske Krnice, ali pa se recimo podali na zakraselo Črnovrško planoto. Razvoj električnega kolesarstva na tej točki ponuja elegantno in ekološko odgovorno rešitev tega problema, kar so prepoznali tudi v sorodnih turističnih destinacijah. Zato smo se v Mladinskem centru Idrija v sklopu Hostla Idrija odločili za nakup osmih električnih koles v želji, da razvijemo ta neizkoriščen potencial; da razvijemo trajnostno vez med mestom in podeželjem v novi turistični storitvi, ki bo turistom omogočala pristno in aktivno doživetje idrijskega hribovja in turistične ponudbe na podeželju.

KRAJI, KI SEM JIH LAHKO OBISKALA, SO ČAROBNI, NENAVADNI, POTI PA ČUDOVITE, NE PREVEČ OBLEGANE IN KOT NALAŠČ ZA POT Z E-KOLE SOM.

OD IDEJE DO URESNIČITVE JE DOLGA IN VIJUGASTA POT

V sklopu projekta »E-KOLOško KOLOvratenje« smo po nakupu električnih koles takoj prešli v fazo testiranja treh kolesarskih tras, ki smo jih razvili skupaj z Zavodom za turizem Idrija na podlagi že obstoječih poti, zbranih v publikaciji »Geopark IDRİJA: Doživetje naravne in kulturne dediščine«. Vse trase tako vsebujejo ogled znamenitosti naravne, tehnične in kulturne dediščine, kakor tudi lokalno turistično in kulinarčno ponudbo ter možnosti doživetja nesnovne dediščine (prikazi starih obrti, zeliščarstva, ogled pridelave sira in mlečnih izdelkov, ...). Kot pri vsakem projektu je faza testiranja ključna za prepoznavanje in odpravljanje problemov, predvsem pa za koristne povratne informacije, ki pomagajo pri izboljšanju končnega produkta. Številni prostovoljci so se v različnih konfiguracijah skupin podali na pripravljene trase, kjer so nam s svojim neobremenjenim pogledom preko ankete posredovali številna uporabna mnenja in predloge o tem, kaj še lahko izboljšamo, da bo naš projekt v naslednjem letu lažje tržno zaživel in pomagal pri razvoju Idrije v privlačno kolesarsko turistično destinacijo. Kar nekaj odgovorov je vsebovalo ideje, h katerim se nagibamo tudi sami, v prvi vrsti kako aktivnega turista potešiti tudi kulinarčno, denimo s piknikom v naravi, košarico lokalnih dobrot ali vodenim obiskom izbrane turistične kmetije.

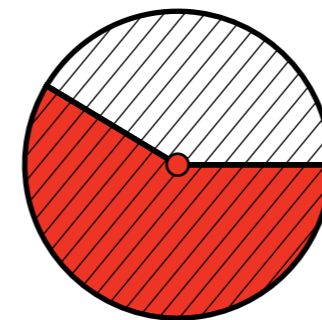


Vzpon na razgledne točke ni več ovira.



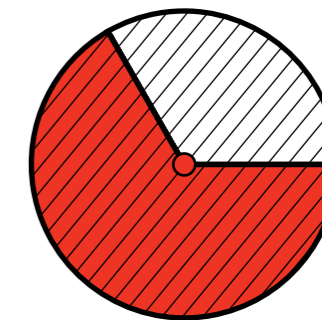
Z e-kolesom postane odkrivanje bogate, a odmaknjene dediščine bistveno prijetnejše.

KAKO POGOSTO UPORABLJATE ELEKTRIČNO KOLO?



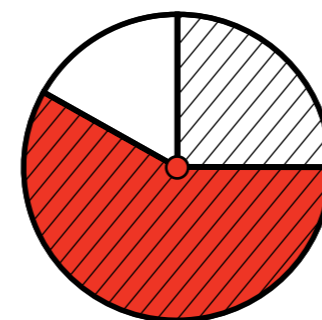
- 58,3 % Z e-kolesom se še nisem vozil (prvič sem ga uporabil na tej turi).
- 41,7 % E-kolo uporabljam občasno.
- 0,0 % E-kolo uporabljam pogosto.

KAKO BI OCENILI VOŽNJO Z E-KOLE SOM V PRIMERJAVI Z NAVADNIM KOLE SOM?



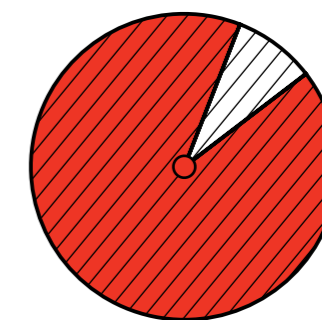
- 66,6 % Vožnja z e-kolesom je bolj udobna, prijetna.
- 33,3 % Vožnja z e-kolesom je enako udobna, prijetna.
- 0,0 % Vožnja z e-kolesom je manj udobna, prijetna.

KAKŠEN JE VAŠ ODNOS DO KOLE SARJENJA KOT TURIST?



- 58,3 % V času dopusta si občasno sposodim kolo ali e-kolo oz. občasno kolesarim.
- 25,0 % Na počitnicah ne uporabljam kolesa ali e-kolesa, to me ne zanima, ne kolesarim.
- 16,7 % Kolesarjenje je osrednji del mojega dopusta, vedno kar dosti kolesarim.

KAKŠNA SE VAM JE ZDELA E-KOLE SARSKA TURA IZ VIDIKA TRAJANJA/DOLŽINE?



- 66,6 % Tura je bila ravno-pravšnja.
- 33,3 % Tura je bila prekratka.
- 0,0 % Tura je bila predolga.

TO PA JE NEPARNJA PISARNA

**STROJNICA JAŠKA
INZAGHI JE DOKAZ
IN POPOLNA
PONAZORITEV
TEGA, KAKO STARO
LAHKO SOBIVA Z
NOVIM. IN KAKO
PREDSTAVITI
DEDIŠČINO, NE
DA BI TA OVIRALA
RAZVOJ. PREJ
NASPROTNO.**

Območje jaška Inzaghi, »Sage« bi rekli Idrijčani, predstavlja enega od pomembnejših pomnikov bogate industrijske dediščine Idrije, našega najstarejšega rudarskega mesta. Višinska vertikala, ki se v spodnjem delu prične s strojnico, v kateri je še danes ohranjena izvozna naprava, poteka prek kovičenega jeklenega stolpa in se zaključuje pod Smukovim gričem, kjer se nahaja vhod v jašek Inzaghi.

S kopanjem jaška so pričeli leta 1764 in končali leta 1890. Takrat je obsegal kotlovnico in strojnico, pozneje pa so namestili še dvigalo, ki je služilo za izvoz rude na površje ter transport rudarjev in opreme. Leta 1952 so z elektrifikacijo pogona strojnico jaška premaknili v novozgrajeni objekt, kjer je obratovala do poznih sedemdesetih let. Strojnica jaška Inzaghi je danes del Unescove svetovne dediščine živega srebra, spomenik lokalnega pomena in pomemben pomnik tehniške dediščine rudarjenja živega srebra v Idriji.

Po več letih zapuščenosti je Občina Idrija leta 2005 strojnico in izvožno napravo zgladno obnovila za potrebe turistično-informacijskega centra, ki pa se je relativno hitro preselil v staro mestno središče. Izjemna atmosfera in kulisa sta kar klicali po novih vsebinah.

V strojnico sta se leta 2019 vselila Društvo Idrija 2020 in Zavod ID20, Občina pa program podpira z omogočanjem brezplačne najemnine. Ob vselitvi in opremljanju prostora se je zasledovala vizija, da Inzaghi postane prostor, kjer se preteklost sreča s prihodnostjo. Prostor, kjer kulturna dediščina dobi nov pomen in zaživi kot prostor inspiracije, sodela, socialnih inovacij in novih zgodb. Inzaghi tako predstavlja enega najbolj nenavadnih pisarniških prostorov v regiji, je idealen za najrazličnejše javne dogodke, predavanja in delavnice ter je stičišče ljubiteljev kulturne dediščine. Svetovna dediščina je tako tudi ponovno na ogled – skozi vodene ogledne in predstavitve naključnim obiskovalcem.

Besedilo:
Matevž Straus, Matevž Šlabnik

Fotografije:
Marko Čuk
Fototeka Mestnega muzeja Idrija
Wikimedia Commons



KDO JE (BIL) PRAVZAPRAV INZAGHI?

Jašek je ime dobil po dolgoletnem rudniškem upravitelju, grofu Franzu Johannu von Inzaghiju, potomcu lombardske plemiške rodbine, ki je največji rudnik živega srebra v Habsburški monarhiji vodil med letoma 1764 in 1791. Inzaghijevo obdobje je močno zaznamoval razsvetljenski duh, saj sta bila tako rudnik kot mesto v drugi polovici 18. stoletja deležna številnih izboljšav na naravoslovnem in kulturnem področju. O pomembnosti grofa Inzaghija pričča dejstvo, da je po njem poimenovan jašek – čast, ki so jo bili običajno deležni le cesarji in svetniki.



KARL VON INZAGHI, IDRJIČAN

Podobno kot Franzu Johannu je bleščečo kariero uspelo zgraditi tudi njegovemu sinu, grofu Karlu von Inzaghiju. V uglednih uradniških funkcijah je leta 1777 v Idriji rojeni Karl svojega očeta krepko presegel, saj je zasedal nekatera najvidnejša uradniška mesta tedanjega Avstrijskega cesarstva. Opravljal je namreč službo guvernerja Ilirije, Benečije in Moravske, leta 1842 pa je na Dunaju postal najvišji dvorni kancler.



**45 POSTELJ / ŽE OD 12 € NA NOČ
ZA POSAMEZNIKE IN SKUPINE /
IZPOSOJA E-KOLES / VEČNAMENSKI
PROSTORI / TERASA IN PARK**

**NAJEM KOLES
ŽE OD
15€**

O IDRIJI

Idrija z okolico je primerna za vse ljubitelje pohodništva, kolesarjenja, lova in ribolova ter gobarje in zeliščarje. Hostel Idrija je le nekaj minut hoje oddaljen od zgodovinskega središča Idrije, kjer lahko pričnete z raziskovanjem bogate UNESCO svetovne dediščine mesta. Priporočamo vam za Idrijo značilne polnjene testenine - idrijske žlikrofe. Hostel Idrija je le lučaj oddaljen od vseh restavracij v mestu, kjer strežejo to okusno lokalno jed.

AKTIVNOSTI

- pohodništvo in tek
- kolesarstvo
- muharjenje
- plezanje
- smučanje
- naravna kopališča
- geologija in botanika
- kulinarika
- muzeji

MC MOBIL

**Tvoje potujoče
socialno omrežje**



Aktivnost sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija v okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020. Za vsebino je odgovorna Zveza društev Mladinski center Idrija. Organ upravljanja določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.



Idrijske rudarske hiše

STANOVANJSKA
DEDIŠČINA
UNESCO IDRIJE

www.rudarske-hise.si